

MATERIAŁY ZACHODNIOPOMORSKIE

Rocznik Naukowy Muzeum Narodowego w Szczecinie

Nowa Seria

tom IX
2012

zeszyt 1
Archeologia

Szczecin 2013

Redaktor naczelny wydawnictw Muzeum Narodowego w Szczecinie
Lech Karwowski

Redakcja naukowa tomu
Anna B. Kowalska, Krzysztof Kowalski, Dorota Kozłowska,
Bartłomiej Rogalski

Redakcja wydawnicza
Izabela Krupa

Korekta
Izabela Krupa

Tłumaczenia
na język angielski Tomasz Borkowski
z języka rosyjskiego Marija Orzechowska

Recenzenci
prof. dr hab. Grzegorz Domański, prof. dr hab. Wojciech Dzeduszycki

Adres Redakcji
Muzeum Narodowe w Szczecinie
70-561 Szczecin, ul. Staromłyńska 27
tel. (+48) 91 431 52 02
fax (+48) 91 431 52 04

Projekt okładki
Waldemar Wojciechowski

Skład i druk
XPRESS Sp. z o.o.

ISSN 0076-5236

© Copyright by Muzeum Narodowe w Szczecinie and Authors

Szczecin 2013

SPIS TREŚCI

STUDIA I MATERIAŁY

Radosław Tomaszewski

- Grociki krzemienne z młodszego neolitu i początków epoki brązu
z terenu Dolnego Nadodrza 7
Flint arrowheads from the younger Neolithic and the beginning of the Bronze Age
from the lower Odra River area 50

Dorota Kozłowska

- Osada ludności kultury łużyckiej w Deszcznie, pow. Gorzów Wielkopolski 51
The settlement of the Lusatian culture in Deszczno, Gorzów Wielkopolski district 100

Milena Teska

- Osady kultury oksywskiej z prawobrzeżnego dolnego Powiśla 101
The Oksywie culture settlement on the right bank of the lower Vistula River 125

Bartłomiej Rogalski, Sebastian Messal

- Frühe Slawen im Pyritzer Land. Erste Ergebnisse
eines interdisziplinären Forschungsvorhabens 127
The early Slavs in the Pyrzyce Region. The first results of the interdisciplinary research 205
Wcześni Słowianie w rejonie Pyrzyc. Pierwsze rezultaty badań interdyscyplinarnych 206

Kamil Kajkowski, Paweł Szczepanik

- Drobna plastyka figuralna wczesnośredniowiecznych Pomorzán 207
The small figural art of early medieval Pomeranians 247

Mieczysław Jusza

- Wrak wczesnośredniowiecznej łodzi wydobytej z Dziwny w okolicy Srebrnego
Wzgórza w Wolinie 249
The wreck of an early medieval boat extracted from the Dziwna Strait near Srebrne Wzgórze
(Silver Hill) in Wolin 268

Paweł Kucypera, Tomasz Kurasiński, Piotr Pudło

- Wczesnośredniowieczne miecze ze zbiorów Muzeum Narodowego
w Szczecinie w świetle ponownej analizy typologiczno-chronologicznej
i technologicznej (część 2) 269
Early medieval swords from the collection of the National Museum in Szczecin
in the light of a new typological-chronological and technological analysis (part 2) 296

Wojciech Konopka

- Szczecińskie miejsca straceń na tle obiektów jurysdykcji karnej
w Europie Środkowej. Próba lokalizacji wybranych obiektów z XIII–XIX wieku 297
Szczecin places of execution against the background of criminal jurisdiction devices
in Central Europe. An attempt to locate selected objects from the 13th–19th centuries 315

Andrzej Zyśko	
Stylusy ze Stargardu źródłem znajomości pisma w średniowiecznym mieście	317
Styluses from Stargard as a source of knowledge on literacy in a medieval town	348
Maciej Gibczyński, Grzegorz Kurka, Anna Uciechowska-Gawron	
Historia znikania. Losy wiejskich kościołów i cmentarzy	
na przykładzie Gostynia w gminie Świerzno	349
A history of disappearing. The fate of rural churches and cemeteries	
with the example of Gostyń, Świerzno commune	373
Дмитрий Олегович Осипов, Валентин Енисеевич Соболев	
Коллекция кожаной обуви из раскопок в Смоленске	375
Leather footwear from excavations in Smolensk	404
Obuwie skórzane z wykopalisk w Smoleńsku	405
Mieszko Pawłowski	
Siedemnastowieczny skarb monet zachodniopomorskich z Choszczna	407
17 th -century hoard of Western Pomerania coins from Choszczno	454
ODKRYCIA	
Sebastian Messal, Bartłomiej Rogalski	
Wstępne wyniki prospekcji archeologicznej koryta Małej Iny	
w miejscowości Lubianka, gm. Pełczyce, pow. Choszczno	
Preliminary results of archaeological prospection in the riverbed the Little Ina in Lubianka,	
Pełczyce commune, Choszczno district	455
Tomasz Galewski, Andrzej Kuczkowski	
Ślady osadnictwa kultury pomorskiej oraz wczesnośredniowiecznej	
na stanowisku 3 w Konikowie (gm. Świeszyno, pow. Koszalin)	
Traces of settlement of pomeranian and early medieval culture in Konikowo, site 3,	
Świeszyno commune, Koszalin district	469
Anna Bogumiła Kowalska, Dorota Kozłowska	
Osada w Wełtyniu, gm. Gryfino, stanowisko nr 11 (AZP 34-05/120)	
The settlement in Wełtyń, Gryfino commune, site No. 11 (AZP 34-05/120)	507
Andrzej Janowski	
Średniowieczna antropomorficzna szlufka do pasa z Wolina	
A medieval anthropomorphic belt loop from Wolin	517
Sławomir Słowiński	
Wyniki badań sondażowo-wiertniczych przeprowadzonych na stanowisku nr 3	
w Korytowie, gm. Choszczno	
The results of test drilling conducted on site No. 3 in Korytowo, Choszczno commune	521

Michał Grabowski, Aleksander Ostasz Drewniana tylnica z terenu „Gazoportu” w Świnoujściu Wooden sternpost from the LNG area in Świnoujście	535
Michał Grabowski, Aleksander Ostasz Ster zawiasowy z terenu portu w Szczecinie Hinged rudder from port area in Szczecin	545
RECENZJE I OMÓWIENIA	
Krzysztof Kowalski Anna Bogumiła Kowalska, Marek Dworaczyk, <i>Szczecin wczesnośredniowieczny, Nadodrzańskie Centrum, „Origines Polonorum”</i> , Warszawa 2011, t. 5, 595 s., ISBN 978-83-7436-271-9	555
Anna B. Kowalska Joanna Fonferek, Mirosław Marcinkowski, Urszula Sieńkowska, <i>Elbląg – życie codzienne w porcie hanzeatyckim / Elbląg – everyday life in the Hanseatic port</i> , Elbląg 2012, 180 s., ISBN 978-83-7789-141-4	557
Anna B. Kowalska <i>Ze studiów nad wczesnośredniowiecznym Pomorzem</i> , „Acta Archaeologica Lodziensia” 58, red. Witold Świątosławski, Łódź 2012, 192 s., ISSN 0065-0986	559
Anna B. Kowalska Joanna Wojtkowiak, <i>Skandynawskie wpływy kulturowe w Wolinie (IX–XI wiek)</i> , Wrocław 2012, 162 s., ISBN 978-83-935760-3-6	561
Anna B. Kowalska Błażej M. Stanisławski, <i>Garniarstwo wczesnośredniowiecznego Wolina</i> , Wrocław 2012, 254 s., ISBN 978-83-89499-80-8	562
Anna B. Kowalska Małgorzata Grupa, <i>Wélniane tekstylia pospólstwa i plebsu gdańskiego (XIV–XVII w.) i ich konserwacja</i> , Toruń 2012, 346 s., ISBN 978-83-231-2859-5	563
Anna B. Kowalska Mateusz Bogucki, Beata Jurkiewicz (red.), <i>Janów Pomorski stan. 1. Wyniki ratowniczych badań archeologicznych w latach 2007–2008. Tom I, cz.1: Od paleolitu do wczesnego okresu wędrówek ludów; Janów Pomorski stan. 1. Wyniki ratowniczych badań archeologicznych w latach 2007–2008. Tom I, cz. 2: Od późnego okresu wędrówek ludów do nowożytności; Janów Pomorski stan. 1. Wyniki ratowniczych badań archeologicznych w latach 2007–2008. Tom I, cz. 3: Wyniki ratowniczych badań archeologicznych w latach 2007–2008. Analizy</i> , Elbląg 2012 (Studia nad Truso; t. 1), ISBN 978-83-63016-12-8	564
Anna B. Kowalska Karol Kwiatkowski (red.), <i>Badania zachodniej części kwartalu V</i> , Stargard 2012, 298 s. (Archeologia Stargardu; t. 1). ISBN 978-83-61456-56-8; ISSN 2299-6389	565

Anna B. Kowalska Antoni Porzeziński, <i>Osadnictwo ziemi cedyńskiej we wczesnym średniowieczu. Archeologiczne studium osadnicze</i> , Chojna 2012, 135 s. (Terra Incognita; t. 3), ISBN 978-83-932245-3-1	567
Anna B. Kowalska Grażyna Nawrońska, <i>Początki Elbląga w świetle źródeł archeologicznych</i> , Elbląg 2012, 210 s., ISBN 978-83-935048-0-0	568
Anna B. Kowalska <i>Zaginione – Ocalone. Szczecińska kolekcja starożytności pomorskich / Lost – Saved. The Pomerania Antiquities Collection of Szczecin</i> , Krzysztof Kowalski, Dorota Kozłowska-Skoczka (red.), Szczecin 2012, 392 s., ISBN 978-83-63365-20-2	570
Marta Kurzyńska Materiały do bibliografii archeologii Pomorza Zachodniego za 2011 rok. Suplement	571
Marta Kurzyńska Materiały do bibliografii archeologii Pomorza Zachodniego za 2012 rok	577
Indeks nazw geograficznych 2011. Suplement	604
Indeks nazw geograficznych 2012	605
KRONIKA Niecodzienna uroczystość w Muzeum Narodowym w Szczecinie	607
Międzynarodowe Spotkania Interdyscyplinarne „Motywy Przez Wiek” Motyw głowy w perspektywie porównawczej, Bytów 13–14 kwietnia 2012	610
XI Sesja Centrum Archeologii Średniowiecza i Nowożytności UMK w Toruniu „Rodzime i obce. Rzeczy i idee w kulturze średniowiecza i czasów nowożytnych” Małkocin 9–11 maja 2012	614
Child and childhood in the light of archeology – problems and research perspectives Warsztaty Archeologii Dzieciństwa, Małkocin 5–6 listopada 2012	616
Pocztówka wysłana w przyszłość	618
Zaginione – Ocalone. Szczecińska kolekcja starożytności pomorskich	622
Grobowce megalityczne Pomorza Zachodniego. Program badawczo-konserwatorski	625
Alicja Hamling (29 sierpnia 1928 – 28 czerwca 2011)	630

Dorota Kozłowska

**Osada ludności kultury łużyckiej w Deszcznie,
pow. Gorzów Wielkopolski**
**The settlement of the Lusatian culture in Deszczno,
Gorzów Wielkopolski district**

The paper presents source materials from the settlement associated with the Górzycka group of the Lusatian culture. These communities settled in areas on both sides of the lower Warta and Noteć River basins as well as the middle and lower Odra River at the end of the Bronze Age and in the early Iron Age.

Keywords: Górzycka group, Lusatian culture, settlement, Noteć River glacial valley, contact zone

Słowa kluczowe: grupa górzycka, kultura łużycka, osada, Pradolina Noteci, strefa kontaktowa

Prezentowane w artykule materiały stanowią efekt dwóch sezonów badań wykopaliskowych. Już na wstępie warto podkreślić, że położenie osady w Deszcznie w strefie tak zwanej kontaktowej czyni ją interesującą w aspekcie źródłowym również z „perspektywy pomorskiej”. Według definicji Arkadiusza Marciniaka strefa kontaktowa w pradziejach była przestrzenią, w której dochodziło do zetknięcia się dwóch lub więcej grup ludzkich wywodzących się z różnych centrów kulturowych (Marciniak 2006, 15). Stąd właśnie Pradolina Noteci (Toruńsko-Eberswaldzka), w której granicach jest zlokalizowane omawiane stanowisko, występująca na rubieżach najważniejszych środkowoeuropejskich centrów kulturowo-osadniczych, jest postrzegana jako ich swoisty łącznik (Machajewski, Rola 2006, 8, ryc. 2, 3). Taki też „pomostowy” charakter, umożliwiający przepływ informacji kulturowych między sąsiednimi obszarami: wielkopolsko-lubuskim i pomorskim, przypisuje się Pradolinie w okresie funkcjonowania społeczności kultury łużyckiej (KŁŻ) (Kaczmarek 2006, 157, 178).

W kontekście podziałów regionalnych miejscowość Deszczno znajduje się na obszarze Kotliny Gorzowskiej (Kondracki 2000, 124, 127 ryc. 22), administracyjnie zaś leży w powiecie gorzowskim oraz województwie lubuskim. Występujące tu stanowisko archeologiczne określane obecnie jako Deszczno

11/13¹, gm. *loco* jest położone w odległości około 750 m na północny zachód od przecięcia dróg Deszczno – Maszewo i nieco ponad 200 m na zachód od torów kolejowych Gorzów Wielkopolski – Skwierzyna (ryc. 1). Odkryto je w 1987 roku, w trakcie prospekcji powierzchniowej AZP (arkusz AZP 46-12/138), a zweryfikowano w 2006 roku podczas badań rozpoznawczych w związku z planowaną budową drogi ekspresowej S3 na odcinku Międzyrzecz – Gorzów Wielkopolski. Obszar przeznaczony do badań określono wówczas na 100 arów. Wykopaliska były prowadzone od września do grudnia 2007 roku oraz od marca do października 2008 roku przez mgr. Andrzeja Wójcika i dr. Bartłomieja Rogalskiego. W ich wyniku stwierdzono, że znajdują się w tym miejscu nie tylko spodziewane relikty osadnictwa z okresu wpływów rzymskich, wędrowek ludów i wczesnego średniowiecza, lecz także pozostałości osady ludności kultury łużyckiej.

W trakcie niemal czterech miesięcy badań odsłonięto 3,07 ha powierzchni stanowiska (ryc. 1) i nadano łącznie 3582 numery inwentarza różnym obiektom archeologicznym. Po ostatecznej weryfikacji za obiekty archeologiczne uznano 3531 jednostek, z których 906 uzyskało datowanie, w tym: na przełom epoki brązu i wczesną epokę żelaza, okres wpływów rzymskich i wędrowek ludów oraz wczesne średniowiecze. Pozostałe 2625 jam nie zostało określonych chronologicznie.

Z etapem funkcjonowania osadnictwa KŁŻ powiązano na stanowisku nr 11/13 w Deszcznie 275 obiektów. Ich przynależność kulturowa została określona na podstawie analizy ceramiki. Wszystkie odnotowane w trakcie badań terenowych źródła nieruchome wystąpiły w układach horyzontalnych, w żadnym przypadku nie stwierdzono obiektów zalegających jeden na drugim. Zaobserwowano jedynie przecięcia większych jam z dołkami postłupowymi. Na stanowisku, głównie w jego centralnej części, stwierdzono pozostałości warstwy kulturowej, w której obrębie wystąpiła w niektórych rejonach badanej przestrzeni pokaźna liczba źródeł ruchomych, głównie ceramiki. W części tej stwierdzono także wyraźną kumulację obiektów KŁŻ (ryc. 2).

Analiza obiektów stałych

Poddane analizie obiekty zostały uporządkowane w nawiązaniu do systematyki Jana Michalskiego (1983). Zastosowana w przypadku źródeł nieruchomych

¹ Ratownicze badania wykopaliskowe rozpoczęto na dwóch stanowiskach Deszczno 11 i Deszczno 13 we wrześniu 2007 r. Już na początku badań terenowych wysunięto przypuszczenie, że części te tworzą jedno stanowisko archeologiczne rozdzielone polną drogą. Decyzją WKZ w Zielonej Górze, Delegatura w Gorzowie Wielkopolskim z 15.02.2008 połączono oba stanowiska. W opracowaniu dla celów porządkowych i administracyjnych używa się podwójnej numeracji Deszczno 11/13.

z osady w Deszcznie klasyfikacja ma znaczenie przede wszystkim porządkujące i z założenia hipotetyczny charakter, z uwagi bowiem na stan zachowania depozytów na stanowisku nie może odzwierciedlać w pełni pradziejowej rzeczywistości.

Wśród pozostałości „łuzycznych” nie udało się zidentyfikować właściwie ewidentnej struktury budownictwa naziemnego (ryc. 2). Wszystkie obiekty odkryte na osadzie zostały włączone do typu zagłębionych w ziemię i jako takie podzielone na następujące kategorie: półziemianki – jamy mieszkalne; jamy gospodarcze – zasobowe, jamy produkcyjne, w tym jamy o bliżej nieokreślonym przeznaczeniu i piece; paleniska; dolki posłupowe; jamy o nieokreślonej funkcji.

Z uwagi na brak wyrazistych cech fizycznych nie było możliwe jednoznaczne przyporządkowanie niektórych obiektów do określonej grupy funkcjonalnej. Wiele takich wątpliwości pojawiło się przede wszystkim w stosunku do hipotetycznych jam produkcyjnych i gospodarczych (np. ob. nr 885, 1507, 2144, 2284, 2471, 2723, 3305, 3306, 3308, 3539).

Półziemianki – jamy mieszkalne (?)

Wyodrębnienie jam, które na stanowisku w Deszcznie można uznać za relikty półziemianek o charakterze mieszkalnym, nie jest zadaniem łatwym. Według definicji obiekty tego typu, poza minimalną wielkością użytkową wynoszącą 3–4 m², powinny mieć owalny lub czworokątny zarys, ścianki pionowe lub lekko ukośne oraz płaskie dna. Obecność paleniska jest cechą drugorzędą, gdyż jego występowanie lub brak w obrębie domostwa może być związane z sezonowością osadnictwa (Michalski 1983, 150, 151). Wymienionym kryteriom odpowiadają właściwie tylko cztery obiekty: nr 836, 994, 1424 i 3540. Pierwszy z nich to owalna jama wielkości około 8 m², w profilu nieckowata z płaskim dnem, głęboka do 38 cm. Wypełnisko stanowił tu luźny piasek zawierający próchnicę oraz niewielką ilość spalenizny, wewnątrz odkryto tylko cztery fragmenty ceramiki. Kolejny to także owalna jama wielkości około 16 m², w profilu nieckowata z płaskim dnem, sięgająca do 21 cm głębokości. W próchnicznym naglinionym wypełnisku zarejestrowano jednak zaledwie czternaście fragmentów ceramiki oraz pięć ułamków kości zwierzęcych. Wielkość kolejnego obiektu (nr 1424 – ryc. 4:9) przekraczała nieco ponad 5 m², była to jama o dość regularnym czworokątnym zarysie, w profilu nieckowata z płaskim dnem. Zachowana głębokość do 20 cm wskazuje, że prawdopodobnie mamy tu do czynienia z resztkami spągowej partii półziemianki. Przypuszczenie to zdaje się potwierdzać także charakter wypełniska jamy w postaci luźnego piasku, zawierającego niewiele elementów próchnicznych oraz właściwie śladową ilość źródeł ruchomych – 1 fragment ceramiki. Czwarty obiekt (jama nr 3540 – ryc. 4:4) w rzucie

poziomym owalny wielkości 8 m², w profilu prostokątny sięgał na głębokość 48 cm od powierzchni terenu. Wypełnisko tworzyła tu próchnica z elementami spalenizny, zawierająca kilkanaście fragmentów ceramiki, kości zwierzęce oraz polepę. W żadnym z tych obiektów nie zarejestrowano paleniska czy ogniska.

Istnienie podobnych półziemianek w rejonie ziemi lubuskiej stwierdzono już wcześniej w takich miejscowościach, jak Zółwin, stan. 29 (Kabaciński, Krause, Szamałek, Winiarska-Kabacińska 1998, 325, ryc. 6/ob.120, 7/ob.186), Międzyrzecz, stan. 78 (Krzyszowski 2006, 15, 16, ryc. 7:1–3) i stan. 108 (Kaniewska, Sobucki 2006, 138, ryc. 3, 4) oraz Święty Wojciech, stan. 17 (Uciechowska-Gawron 2006, 213). Przywoływana wyżej publikacja J. Michalskiego (1983) wskazuje ponadto dowodnie, że tego typu obiekty były odkrywane na wielu innych stanowiskach KŁŻ w różnych rejonach Polski.

Z uwagi na określone cechy formalne do grupy jam mieszkalnych zostały także włączone obiekty nr 2771 i 2372. W obydwu przypadkach były to rozległe, nieregularne jamy o wymiarach 604 × 192–295 cm i 584 × 210–270 cm, w profilu nieckowate i nieznacznie zaburzonym dnem, zagłębione na około 40 i 30 cm. W obiekcie pierwszym zaznaczyła się wyraźnie obecność źródeł ruchomych w postaci 252 fragmentów ceramiki, ułamków kości zwierzęcych oraz bryłek polepy. W drugim wystąpiło tylko dwadzieścia ułamków ceramiki oraz jedna kość zwierzęca. Przypuszczalnie jednak wskazywane jamy nie stanowiły właściwego pomieszczenia mieszkalnego, lecz były fragmentami większych założeń naziemnych. Reprezentują prawdopodobnie tylko mocniej zagłębione części istniejących tu niegdyś budynków słupowych. Za taką interpretacją obydwu tych jam przemawiają ich nieregularne zarysy. Przypuszczenie to wzmacnia fakt istnienia wokół śladów szeregu dołków postłupowych, z których część mogła wchodzić w układ konstrukcyjny z opisywanymi jamami.

W tym miejscu należy dodać, że na omawianej osadzie zarejestrowano wiele dużych jam KŁŻ o nieregularnych zarysach, mogących uchodzić za pozostałości założeń naziemnych. Jednakże przy bliższym oglądzie trudno zgodzić się z taką interpretacją, obiekty te cechuje bowiem niejednokrotnie silnie pofałdowane dno oraz znikoma liczba źródeł ruchomych. Te rozległe obiekty zostały więc włączone do grupy jam o funkcji nieokreślonej (ryc. 5:1).

Jamy gospodarcze – nieprodukcyjne

Cechą dystynktywną tego typu obiektów jest brak w ich wnętrzach pozostałości palenisk oraz jakichkolwiek innych śladów palenia ognia. Do tej grupy funkcjonalnej zaliczono 65 obiektów. W rzucie poziomym były to jamy przeważnie owalne i koliste oraz zbliżone do czworokąta o zaokrąglonych narożnikach, natomiast w profilu miały zarysy od trapezowatych i prostokątnych po misowate. Jamy te zachowały się na głębokość od nieco powyżej 20 do 70 cm

(ryc. 3, 4:1–3, 4:5–8). Obiekty o przekrojach czworokątnych, mające równe, niepofałdowane dna zostały zaliczone do tzw. jam zasobowych, interpretowanych jako miejsca służące do przechowywania jakichś produktów lub surowców. W kilku przypadkach jamy tego typu miały profile tzw. schodkowe, składające się z dwóch części: płytszej i głębszej. Tę drugą część tworzyło najczęściej prostokątne lub trapezowate obniżenie różnej głębokości i rozmiarów. Do tej odmiany należą obiekty nr 846, 847, 855, 864, 865, 884, 906, 2486, 2144, 3539. Być może były to tzw. piwniczki, niejednokrotnie drążone w obrębie większych obiektów np. mieszkalnych.

Przykład wyraźnie uwidocznionej na tle otoczenia jamy gospodarczej, być może spełniającej funkcję piwniczki, stanowi obiekt nr 2367 (ryc. 14:7). W rzucie poziomym owalnej wielkości 104×64 cm, w profilu trapezowaty, sięgał na głębokość 50 cm od powierzchni terenu. Te proporcje powodują, że przypomina on kształtem niewielki szyb. Wypełnisko jest tu trójwarstwowe, przy czym wyraźna warstewka jałowej gliny przy dnie wskazuje, że obiekt był przypuszczalnie penetrowany przez zwierzęta. Kolejną, dobrą ilustracją tej grupy funkcjonalnej może być obiekt nr 2684 (ryc. 4:7). To czworokątna jama wielkości 106×90 cm, w profilu prostokątna o zaokrąglonych narożnikach, z płaskim dnem, sięgająca na głębokość 30 cm. Jej treść tworzył zgliniony piasek zawierający relatywnie dużo próchnicy, nadającej mu ewidentnie ciemne zabarwienie. Wewnątrz odkryto 81 fragmentów ceramiki, kilka ułamków kości zwierzęcych oraz artefakt krzemienisty. Interesujące cztery przykłady stanowią także obiekty nr 885, 1450, 2785 (ryc. 3:8, 14:3) i 2786 (ryc. 14:8), gdyż tylko w nich zarejestrowano przypuszczalnie ślady moszczenia dna. We wszystkich przypadkach były to prostokątne w profilu jamy o głębokościach od 21 do nieco ponad 50 cm, na ich dnie zalegała wyraźna czarna, próchniczna warstewka, stanowiącą najpewniej pozostałość drewnianego moszczenia jamy (ryc. 3:9). Godny uwagi jest także obiekt nr 1487. Przypuszczalnie mógł mieć pierwotnie klepsydrowaty profil, na co zdają się wskazywać niewielkie zakłębienia w ściankach bocznych jamy (ryc. 14:2). Interesujący jest także obiekt nr 260, w którego spągu tkwiła duża profilowana waza (ryc. 6:6).

Tylko w kilkunastu obiektach (nr 260, 861, 621, 2449, 2484, 2486, 2691, 2702, 2703, 2722, 2724) uznanych za gospodarcze wystąpiła większa liczba ceramiki naczyniowej (w przedziale od 20 do 217 ułamków), trafiały się tu także kości zwierzęce oraz pojedyncze grudki polepy. Wypełniska jam gospodarczych z prezentowanej osady były najczęściej jednowarstwowe. Ogólnie przyjmuje się, że były najczęściej tworem przypadkowym, powstałym po ustaniu funkcji obiektu (Michalski 1983, 157). Zasypywanie porzuconego obiektu następowało przez dłuższy czas w sposób naturalny, gdyż ziemia z najbliższego otoczenia dostawała się z łatwością do wnętrza niczym nieosłoniętej jamy (Kruk, Milisauskas

1981, 71; Michalski 1983, 157; Kadrow 1991, 29). Należy brać jednocześnie pod uwagę, że mogło niejednokrotnie dochodzić także do jednorazowego, celowego ich zasypywania przez samych użytkowników osady. Obiekty takie zyskiwałyby zatem w pewnym sensie wtórną funkcję gospodarczą, stąd często są określane jako jamy odpadkowe lub śmietniskowe (Kruk, Milisauskas 1981, 71). Zjawisko wtórnego wykorzystania jam gospodarczych do składowania odpadków zaobserwowano chociażby w obrębie badanej w ramach budowy autostrady A2 osady w Kowalewicach, stan. 6–7, woj. łódzkie (Tyszler, Marchelak 2006, 98).

Jamy gospodarcze o charakterze zasobowym – przechowalniczym zostały odkryte na wielu stanowisk KŁŻ. Znamy je z ziemi lubuskiej, z takich miejscowości, jak Żółwin, stan. 29 (Kabaciński, Krause, Szamałek, Winiarska-Kabacińska 1998, 326, 328, 330, ryc. 7/ob. 118), Żółwin, stan. 30 (Krzyszowski, Sobucki 1998, 380, ryc. 8/ob. 36, 9/ob. 38), Międzyrzecz, stan. 78 (Krzyszowski 2006, 53, ryc. 5), stan. 108 (Kaniewska, Sobucki 2006, 138, ryc. 4, 6, 7), Święty Wojciech, stan. 17 (Uciechowska-Gawron 2006, 214). Z kolei w strefie sąsiedniego Pomorza Zachodniego odnotowano je między innymi na osadzie w Wolinie – wzgórzu Młynówka (Wojtasik 1958, ryc. 4, 9, 29) oraz w Wierzchlasie, gm. Mieszkowice (Wilgocki 1991, ryc. 4/1, 6/5, 8/2). Cały szereg jam spichlerzowych został także zaprezentowany w artykule dotyczącym osadnictwa w obszarze dolnośląskim (Bönisch 2004, 102, 114, ryc. 15, 16).

Jamy gospodarcze – produkcyjne

Kolejną grupę funkcjonalną tworzą jamy produkcyjne wyodrębnione z uwagi na występowanie w ich obrębie palenisk. Na ślady odbywającej się w nich produkcji mogą wskazywać także warstwy spalenizny oraz większe ilości węgla drzewnych. W sumie wyróżniono na osadzie w Deszcznie siedem tego typu obiektów (nr 1442, 2686, 2700, 2709, 2723, 2729, 2730). W zdecydowanej większości były to owalne jamy w rzucie poziomym, w profilu zróżnicowane, o maksymalnej głębokości do nieco ponad 40 cm od powierzchni terenu. W obiektach produkcyjnych można zaobserwować wyraźne dwuwarstwowe wypełniska, złożone z warstwy zasypiskowej i poziomego użytkowego – resztki konstrukcji paleniska i/lub spalenizny. Jamy te zawierały przeważnie większą liczbę ułamków ceramiki, niemalże w każdym odnotowana została polepa (ryc. 13:12, 14:1). Szczególnie intrygującym obiektem w tej grupie jest jama nr 2729 (ryc. 14:5) z uwagi na profil zbliżony do kształtu klepsydrowatego, co jest charakterystyczne dla jam wędzarniczych (Michalski 1983, 168). Przynajmniej po jednej stronie widać wyraźne wklęsnięcie ściany bocznej sugerujące taki właśnie pierwotny profil obiektu, który został najpewniej naruszony wkopem. Jego ślad jest widoczny w stropowej części odsłoniętej jamy. Próchniczne wypełnisko jamy zawierało bardzo wyraźne komponenty spalenizny i niewielkich grudek

polepy. Taki obiekt – wędzarnię odnotowano chociażby w pobliskiej miejscowości Święty Wojciech, stan. 17 (Uciechowska-Gawron 2006, 214, 243, ryc. 4/ob. 65). Kolejną natomiast jamę (nr 2730) o prostokątnym profilu charakteryzuje kilkunastocentymetrowej grubości warstwa zwartej spalenizny z tkwiącymi w niej bryłkami polepy (ryc. 4:6). Niestety, w przypadku jam nr 1442, 2709, 2723 można jedynie domniemywać ich produkcyjne przeznaczenie (słabo zaznaczone ślady palenia ognia).

Obiekty produkcyjne z terenu ziemi lubuskiej zostały zarejestrowane między innymi na takich stanowiskach, jak Długoszyn, stan. 3 (Szamałek 1998, 67, 68, ryc. 4/ob.1), Górzycyca, stan. 17 (Szamałek, Sawiccy 1998, 21, 22, ryc. 2/ob. 2, 3), Nowa Wieś, st. 1 (Dzieduszycki, Makiewicz, Sobucki 1998, 126, 127, 130, 131, ryc. 7/ob. 25A, B, ryc. 8/ob. 20), Międzyrzecz, stan. 78, (Krzyszowski 2006, 53, ryc. 5/ob. 26), Święty Wojciech, stan. 17 (Uciechowska-Gawron 2006, 214, 243, ryc. 6/ob. 64).

W obrębie obiektów produkcyjnych mieszczą się również piece. Na osadzie w Deszcznie reprezentują je prawdopodobnie dwa obiekty: nr 2412 i 2416 (ryc. 5:4–5). Pozostałością pierwszego założenia była owalna jama wielkości 80 × 60 cm, w profilu nieckowata, głęboka na 22 cm. Wypełnisko jamy składało się z dwóch układających się koncentrycznie warstw. Zewnętrzną tworzył luźny piasek przesycony niewielką ilością próchnicy, drugą tworzyła pomarańczowa i żółta glina. Wewnątrz obiektu zarejestrowano sześć fragmentów ceramiki oraz jeden ułamek kości zwierzęcej. Kolejny obiekt zachował się w postaci kolistej jamy średnicy 70 cm, w profilu misowatej o głębokości do 24 cm. Również w tym przypadku wystąpiły dwie koncentrycznie układające się warstwy

Niewielkie rozmiary oraz mała głębokość sugeruje, że były to małe, nieznacznie zagłębione w podłoże konstrukcje. Zachowały się tylko ich spągowe partie jako płytkie jamki zasypane szarym próchnicznym piaskiem, w których występowała polepa w postaci dużych, luźnych brył i zwartej warstwy.

Paleniska

Ta grupa funkcjonalna należy z reguły do najlepiej wyróżniających się w terenie obiektów. Ich cechą dystynktywną jest występowanie, obok wyraźnej warstwy spalenizny, różnych elementów konstrukcyjnych takich jak kamienie, polepa, ceramika. Na stanowisku w Deszcznie z osadnictwem lużyckim można było powiązać zaledwie jedno ewidentne palenisko (ob. 2232), w obrębie którego zachowały się resztki konstrukcji kamiennej (ryc. 14:4). Jako domniemane paleniska zostały zinterpretowane także kolejne trzy obiekty: nr 578, 1415 oraz 1472. Były to bardzo płytkie jamy zawierające bardzo intensywnie czarne wypełnisko – spaleniznę. Relikty te stanowią przypuszczalnie resztki spągowych partii palenisk.

Dołki posłupowe

Na stanowisku w Deszcznie osadnictwu KŁŻ przyporządkowano siedemdziesiąt dołków posłupowych, na podstawie występującej w ich obrębie ceramiki. Były to jamy o kolistym lub owalnym kształcie, w profilach misowate, czworokątne i workowate sięgające na głębokość do około 50 cm (ryc. 5.2–3). Dołki posłupowe występowały w rozproszeniu na całej powierzchni stanowiska. W żadnym przypadku nie udało się dostrzec ewentualnych powiązań konstrukcyjnych między dołkami datowanymi tylko na okres funkcjonowania KŁŻ. Na rycinie 2 pokazano hipotetyczne budynki słupowe, w skład których wchodzi w większości dołki o nieokreślonej chronologii. Natomiast dołki KŁŻ występują tu tylko marginalnie, co jednak nie wyklucza, że niektóre z tych domniemyanych budynków mogą być śladami osadnictwa „łużyckiego”. W kilku przypadkach dołki posłupowe przecinały niewielkie jamy o nieokreślonej funkcji (obiekty nr 503, 1000, 1401, 1483, 1744).

Jamy o funkcji nieokreślonej

Stanowią ostatnią, liczną grupę obiektów (118) wyróżnioną na osadzie. Są to często jamy zachowane tylko w spągowych partiach. Pozbawione w wyniku procesów podepozycyjnych czytelnych cech fizycznych, nie dają możliwości choćby przybliżonego wskazania ich przeznaczenia. Należy brać również pod uwagę, że niektóre z nich mogą także stanowić obniżenia warstwy naturalnej/kulturowej na stanowisku. Być może tak należy interpretować przynajmniej część wspomnianych już wyżej rozległych jam o nieregularnych kształtach w rzucie poziomym jak i w profilach (ryc. 5:1).

Analiza ceramiki

W obrębie przebadanego obszaru osady w Deszcznie zarejestrowano 7067 fragmentów ceramiki naczyniowej związanej z osadnictwem KŁŻ. Źródła te pozyskano zarówno z wypełnisk obiektów, jak i warstwy kulturowej.

Systematyka ceramiki została oparta przede wszystkim na kryterium kształtu oraz cechach metrycznych, określających stosunki szerokościowo-wysokościowe poszczególnych części naczynia. Nawiązałam tu do propozycji znanych już z literatury (Kośko 1979; Minta-Tworzowska 1982).

Wśród analizowanej ceramiki z Deszczna zostało określonych 198 naczyń na poziomie typu. Z tego tylko pojedyncze okazy były zachowane w całości. Pewna część fragmentów ceramiki była jednak na tyle duża, że zezwalała w wielu przypadkach na całkowitą lub częściową rekonstrukcję formy oraz określenie istotnych cech metrycznych naczynia. Identyfikacja typologiczna była możliwa również na podstawie cech mikromorfologicznych niektórych fragmentów

ceramiki. W konsekwencji wydzielono w obrębie zgromadzonego zbioru ceramicznego następujące typy naczyń:

Wazy – naczynia jedno- lub dwuczłonowe spełniające warunki: $R_3 \geq R_1$ oraz $1 < R_3 : H_1 \leq 2$ i $R_3 > H_1$

W analizowanym zbiorze zidentyfikowano piętnaście waz, w większości zachowanych we fragmentach. Wśród tej grupy naczyniowej wyodrębniają się trzy podtypy. Pierwszy tworzą duże okazy ostro profilowane, dwuczłonowe o wydzielonych, nieco stożkowatych szyjkach, baniastych, ale łagodnie profilowanych załomach brzuśców (ryc. 6.1–3, 6:6). Bardzo charakterystyczne w tej grupie są wazy zdobione cyklicznymi pasmami pionowych listew/żeberek (ryc. 6:1, 6:11). Reprezentują styl tzw. wczesnołużycki, określane także jako uradzki (Kaczmarek 2002, 67–72). Maciej Kaczmarek przypisuje je w materiałach wielkopolskich wydzielonej przez siebie II fazie KŁŻ, odpowiadającej drugiej połowie IV EB (Kaczmarek 2002, 201–204, rys. 75). Tak samo są datowane analogiczne wazy z cmentarzyska w miejscowości Święty Wojciech, stan. 10 z terenu ziemi lubuskiej (Krzyszowski 1998, 236, 237, ryc. 11/2, 15/2, 16/1). Natomiast z kolejnym, V EB, wiąże się na osadzie deszczeńskiej waza zdobiona rzędem niewielkich wgłębień w załomie brzuśca z szyjką (ryc. 6:6). Naczynia takie możemy wskazać w materiałach wielkopolskich (Kaczmarek 2002, 202, 203, ryc. 75, tabl. 20/6). Tak zwany styl późnobrązowy (Kaczmarek 2006, 165) reprezentują w materiałach z Deszczna także fragmenty waz pokryte ornamentem cyklicznych pionowych żłobków umieszczonych powyżej załomu brzuśca (ryc. 6:10, 10:5, 13:10). Ten sam etap chronologiczny możemy przypuszczalnie przypisać przysadzistym wazom (drugi podtyp) zdobionym powyżej załomu brzuśca wąskimi kanelurami, żłobkami (ryc. 6:4, 6:7, 6:9). Tak ornamentowane naczynia występują w materiałach wielkopolskich datowanych na V EB (Kaczmarek 2002, ryc. 75), natomiast na Pomorzu Zachodnim są szczególnie charakterystyczne dla IV EB (Kostrzewski 1958, ryc. 29–34).

Trzecim podtypem waz są formy jednoczłonowe, nieprofilowane lub słabo profilowane, szerokootworowe. Charakteryzują się grubościennością, silnie obrzucaną – chropowatą powierzchnią oraz dużymi i bardzo dużymi rozmiarami, przez co są określane często jako naczynia zasobowe. W Deszcznie wystąpił jeden ewidentny egzemplarz z prostym wylewem, zaopatrzony w karbowaną listwę (ryc. 13:4). Poza tym zarejestrowano tu liczne fragmenty wylewów dużych naczyń, szerokootworowych, nieprofilowanych o prostych wylewach, zaopatrzonych w guzki lub listwy (ryc. 13:2–3, 9:7, 9:9, 9:12). Należy założyć, że przynajmniej część z nich to pozostałości wspomnianego wyżej podtypu waz. Analogiczne formy oraz zdobnictwo do szerokootworowych naczyń z Deszczna odnotowano niedawno na osadzie grupy górzyckiej KŁŻ w Międzyrzeczu, stan. 78, woj. lubuskie (Krzyszowski 2006, ryc. 17/3, 9, 10, 11;

19/9; 20/1–3). Szczególnie występujące tu okazy z guzami i listwami zostały uznane za typowe dla młodszego okresu halsztackiego, zaś duże naczynia zasobowe o całkowicie chropowatych powierzchniach rozciągnięto tu na obydwie fazy, czyli HaC-D (Krzyszowski 2006, 23, 24). Występujące w materiale ceramicznym z Międzyrzecza czy miejscowości Święty Wojciech karbowane listwy plastyczne są uznawane za przejaw oddziaływań kultury pomorskiej na grupę górzycą KŁŻ (Krzyszowski 2006, 25; Uciechowska-Gawron 2006, 218). Na Pomorzu Zachodnim wskazana ceramika szerokoootworowa występuje na stanowiskach zarówno z młodszego okresu epoki brązu, jak i wczesnej epoki żelaza. Wyznacznikiem tego ostatniego odcinka mają być jednak głównie egzemplarze zaopatrzone w guzy poniżej krawędzi wylewu (Wojtasik 1958, 86; Cnotliwy 1960, 57; Kozłowska 1997, 139).

Garnki – naczynia jedno- lub dwuczłonowe spełniające warunki: $R_2 < R_3$, $\geq R_1$ oraz $R_3 : H_1 \leq 1,0$

W prezentowanym materiale jako pozostałości garnków zidentyfikowano piętnaście fragmentów naczyń. W większości są to okazy nieprofilowane, tzw. jajowate i beczułkowate, w zależności od kształtu brzuśca (ryc. 9:9, 12:6–7, 12:9). Naczynia mają całkowicie surową lub schropowaną powierzchnię. Dwa okazy były ozdobione białymi kolistymi guzkami, umieszczonymi pod krawędzią wylewu (ryc. 12:6). Tylko w jednym przypadku stwierdziliśmy obecność niewielkiego, taśmowatego ucha i jednocześnie ornament paznokciowy pokrywający prawie całą powierzchnię (ryc. 9:5). Garnki jajowate i beczułkowate stanowią powszechną formę występującą w inwentarzach KŁŻ; pojawiają się w młodszym okresie epoki brązu, czyli IV–V EB, i trwają przez cały okres halsztacki. Naczynia takie znamy z terenu województwa lubuskiego z miejscowości Międzyrzecz, stan. 78, (Krzyszowski 2006, ryc. 17, 20:1–3 in) i Święty Wojciech (Uciechowska-Gawron 2006, 216). Szczególnie garnki zaopatrzone w guzy czy poziome listwy poniżej krawędzi wylewu są uznawane za charakterystyczne dla młodszego okresu halsztackiego (Krzyszowski 2006, 25–26). Takie spostrzeżenia były już wcześniej potwierdzone przez innych autorów odnośnie do innych rejonów Polski zajętych przez osadnictwo KŁŻ (Gediga 1967; Wiklak 1972; Griesa 1982; Lewczuk 2004). Eugeniusz Cnotliwy dla garnków zarówno jajowatych, jak i esowatych z Pomorza Zachodniego rozciąga to datowanie aż po środkowy okres lateński (Cnotliwy 1976, 38, 40)². Słuszność tego poglądu potwierdza wyraźna obecność obydwu form na cmentarzysku ze starszego

² Według Ryszarda Wołągiewicza bardziej uzasadnione w stosunku do obszaru Europy wschodniej i środkowej, nieobjętej bezpośrednim wpływem kultury lateńskiej, jest stosowanie terminu starszy okres przedrzymski (Wołągiewicz 1979, 34–35).

okresu przedrzymskiego w Dobrowie koło Białogardu (Kozłowska 1993, ryc. 8/1, 2; 10/1, 12/1, 15/2, 6, 17/6; 21, 6, 7).

Poza formami jajowatymi zidentyfikowano dwa esowato profilowane garnki, w tym jeden zdobiony prawie na całej powierzchni odciskami paznokciowymi (ryc. 11:8–9). Podobny okaz znany jest z cmentarzyska w Glińsku, woj. lubuskie, datowanego na V EB (Wawrzyniak 2004, 86, ryc. 13:3). W obszarze zachodniej Wielkopolski tego typu esowato profilowane naczynia pokryte ornamentem paznokciowym reprezentują tzw. styl późnobrązowy, czyli fazę III według M. Kaczmarka przypadającą na V EB (Kaczmarek 2002, 73, 74). Wystąpiły one w tym rejonie chociażby na cmentarzysku w Słupi (Durczewski, Śmigielski 1966, tabl. 53/20, 55/3) czy nadnoteckiej miejscowości Wrzeszczyna (Durczewski, Śmigielski 1966, tabl. 12/18, 13/24, 18/5).

Misy – naczynia jedno- lub dwuczłonowe spełniające warunki: $R_3 \leq R_1$ oraz $R_3 : H_1 \geq 2.0$

Są to naczynia tworzące bardzo liczną grupę na osadzie w Deszcznie. Zidentyfikowaliśmy tu 113 okazów tego typu form. W przeważającej mierze są to misy nieprofilowane o profilu stożkowatym lub półkulistym, z charakterystycznie zagiętymi do środka krawędziami. Zagięcie często tworzy rodzaj swoistego okapu (ryc. 7:4, 7:12, 7:5, 7:13, 11:7; 9:1, 9:6, 9:10). W nielicznych przypadkach stwierdzono formy profilowane o wychylonym na zewnątrz wylewie (ryc. 7:1, 7:7, 8:11). Misy występujące w Deszcznie mają wiele analogii na innych stanowiskach lużyckich, licznie prezentowanych w literaturze przedmiotu. Z uwagi na swoją powszechność i długie trwanie naczynia tego typu nie mają szczególnych walorów datujących (Kostrzewski 1958, 65–66, 121–123, 178–179; Wojtasik 1958, 85–86; Nawroński 1972, 43; Cnotliwy 1976, 46–48). Bliższe określenie chronologii poszczególnych egzemplarzy umożliwi analiza zespołów, w których występują, lub ewentualny ornament (Griesa 1982, 38). Misy nieprofilowane z Deszczna zdobione na krawędziach ukośnymi żeberkami, żłobkami lub nacięciami (ryc. 7:5–6, 7:9–10, 7:14–15, 8:3, 8:6–7) mają odpowiedniki na stanowiskach górzyckich KŁŻ z ziemi lubuskiej, gdzie datowane są na okres halszacki C (Krzyszowski 2006, 24, ryc. 22/1, 24/3, 6; Kaniewska, Sobucki 2006, 141, ryc. 24/1–3; Uciechowska-Gawron 2006, 218, ryc. 6/3, 9; 11/2; 12/3, 7, 10; 16/1, 2). Pokażny zestaw fragmentów mis o krawędziach zagiętych do wewnątrz, z rozmaicie uformowanymi brzegami, między innymi w formie tzw. okapu oraz zdobionymi ukośnymi, poprzecznymi nacięciami i kanelami, wystąpił na stanowisku 2 i 18 w Żółwinie (Krzyszowski, Szamałek 1998, 309, ryc. 15–17). Misy o pogrubionym, często nacinanym brzegu krawędzi są datowane tu na HaC (Krzyszowski, Szamałek 1998, 312). Podobne żłobkowanie na krawędziach naczyń występuje na Pomorzu już w V okresie epoki

brązu oraz w okresie następnym, czyli fazie HaC (Kostrzewski 1958, 120–123, 210 ryc. 87, 168; Wesołowski 1983, ryc. 192/6, 7). W zachodniej Wielkopolsce element ten pojawia się już w stylu uradzkiem i jest kontynuowany w okresie następnym, czyli w V EB (Kaczmarek 2002, 202, ryc. 75/43, 44, tabl. 8/2, 10/3, 11/9, 13/2, 14/5, 15/8). Z kolei w strefie nadnoteckiej tak zdobione misy zalicza się do wyznaczników tzw. stylu późnobrązowego KŁŻ (Kaczmarek 2006, 165, ryc. 11/22).

Wśród ceramiki z Deszczna wystąpiła też charakterystyczna misa z pionowym guzem pod krawędzią – obiekt 2449 (ryc. 8:9). Analogiczne naczynie możemy przytoczyć z osady KŁŻ w miejscowości Święty Wojciech, stan. 10, woj. lubuskie. Autor datuje je na V EB – Ha (Dzieduszycki 1998, 256, ryc. 9/1). W analizowanym materiale zidentyfikowano także misy z tzw. jęczyczkowatymi występami na krawędziach, niektóre zdobione na powierzchni odciskami paznokciowymi (ryc. 7:2). Analogiczne misy są znane z rejonu ziemi lubuskiej z miejscowości Zółwin, stan. 2 i 18 (Krzyszowski, Szamałek 1998, 304, rys. 15/6, 16/10). Jęczyczkowate występy na krawędziach uznaje się za cechę naczyń charakterystyczną dla HaC (Griesa 1982; Krzyszowski, Szamałek 1998, 312), jednakże element ten pojawia na ziemi lubuskiej i w zachodniej Wielkopolsce już w materiałach charakterystycznych dla stylu uradzkiego (Marcinkian 1986, 111, ryc. 22; Kaczmarek 2002, 425, tabl. 9/2, 11/6). Interesującym okazem jest także stożkowata misa zdobiona na brzuścu motywem drabinki (ryc. 9:4). Analogiczne zdobienie wystąpiło na wazie z miejscowości Radnica koło Krosna Odrańskiego. Naczynie to wiąże się z V okresem epoki brązu (Marcinkian 1974, 64, tabl. IX/1). W analizowanym zbiorze liczne są również misy zdobione na brzuścach odciskami paznokciowymi (ryc. 7:2, 7:8, 7:10, 7:15; 8:7, 9:3, 9:8, 9:11).

Kubki – naczynia jedno- lub dwuczłonowe zaopatrzone w tzw. ucho nośne, spełniające warunki: $R_3 : H_1 \geq 1,0$

Wyróżniono dwa tego typu naczynia, obydwa zachowane fragmentarycznie. Tylko jeden z nich został częściowo zrekonstruowany. Jest to profilowana forma o wyodrębnionej szyjce, przechodzącej płynnie w baniasty brzusek. W założeniu brzuśca z szyjką widnieje dookólne pasmo linii rytych (ryc. 12:5). Drugi typ zachował się w części wylewowej. Jest to fragment z taśmowatym uchem, poniżej którego widnieją trzy palcowe dołki (ryc. 12:10).

Talerze – naczynia jedno- lub dwuczłonowe spełniające warunki: $R_3 : H_1 > 2,0$ i $R_1 > R_3$

Na osadzie w Deszcznie zostały zidentyfikowane właściwie pojedyncze, niewielkie fragmenty talerzy krążkowatych. Żaden z odnalezionych ułamków nie ma pogrubionej krawędzi (ryc. 12:3–4). Według niektórych badaczy tale-

rze krążkowate mogły pełnić funkcję niewielkich pokryw różnych naczyń lub podkładek (Griesa 1982, 39). Józef Kostrzewski natomiast uważa, że formy ze zgrubiałym i podwyższonym brzegiem pełniły funkcję naczyń służących do pieczenia podpłomyków (Kostrzewski 1958, 182, 358, zestawienie 50). Poza funkcją gospodarczą talerzom płaskim, szczególnie zdobionym, przypisuje się również znaczenie kultowe (Gediga 1979, 325).

Talerze płaskie, określane również jako krążkowate, pojawiają się w grupie górzyckiej KŁŻ już pod koniec epoki brązu (Griesa 1982, 39). Rozpowszechniają się jednak we wczesnym okresie epoki żelaza, stanowiąc w tym czasie charakterystyczny element tejże grupy kulturowej (Kostrzewski 1958, 182; Wojtasik 1958, 87; Cnotliwy 1976, 48–49). Znane są z wielu stanowisk zarówno lubuskich, wielkopolskich, jak i pomorskich (Krzyszowski 2006, 26). Występują również w inwentarzach kultury pomorskiej (Łuka 1953, 139; Gedl 1968, 211; Skrzypek 1998, 147, ryc. 3; Fudziński 1998, 214, ryc. 27e).

Czerpaki – naczynia jedno- lub dwuczłonowe o proporcjach mis, zaopatrzone w tzw. ucho nośne, spełniające warunki: $R_1 : H_1 > 2,0$ i $R_1 > R_3$

Są to małe, stosunkowo płytkie naczynka zaopatrzone w taśmowate ucha często wystające ponad krawędź wylewu. Właściwie wszystkie czerpaki z Deszczna reprezentują formy jednoczłonowe o kształcie mniej lub bardziej zbliżonym do wycinka kuli lub stożka (ryc. 11.1–3, 8:10). Z obszaru lubuskiego są znane z takich miejscowości, jak Glińsk, stan. 1 (Wawrzyniak 2004, ryc. 14/1, 3; 19/5, 6), Święty Wojciech, stan. 10 (Krzyszowski 1998, ryc. 15/4, 21/4), Żółwin, stan. 2 i 18, 29 (Krzyszowski, Szamałek 1989, ryc. 17/6–8; Kabaciński, Krause, Szamałek, Winiarska-Kabacińska 1989, ryc. 13/7, 16/1). Są to naczynia występujące powszechnie w inwentarzach KŁŻ. W zachodniej Wielkopolsce i na ziemi lubuskiej są rejestrowane na stanowiskach z IV, V okresu epoki brązu i okresu halsztackiego (Kaczmarek 2002; Wawrzyniak 2004; Krzyszowski 2006, Uciechowska-Gawron 2006), natomiast w rejonie Pomorza rozpowszechniają się dopiero w V okresie epoki brązu i okresie halsztackim (Kostrzewski 1958, ryc. 95, 134; Cnotliwy 1976, s. 46, ryc. 25/1; Kozłowska 1997, ryc. 11/7).

Czarki – naczynia jedno- lub dwuczłonowe o proporcjach mis, ale niewielkich rozmiarach, spełniające warunki: $R_1 : H_1 > 2,0$ i $R_1 > R_3$

W analizowanym zbiorze jest to druga co do wielkości grupa naczyniowa. Zidentyfikowano tu około trzydziestu czarek, w przeważającej części zachowanych tylko fragmentarycznie jako formy płytkie o profilu w kształcie wycinka kuli, często z wklęsłym dnem (ryc. 7:3, 8.1, 8:4–5, 8:8, 8:12). Naczynka przypominają pokrywki, być może niektóre z nich pełniły w istocie taką funkcję. Należy jednocześnie zaznaczyć, że część z fragmentów uznanych za pozostałości czarek

może stanowić *de facto* pozostałość po czerpakach. Poza powyższymi formami zarejestrowano na osadzie egzemplarz miniaturowego naczynka stożkowatego (ryc. 11:4) oraz płytką czarkę przypominającą rynienkę (ryc. 11:5).

Naczynia sitowate – jest to typ wyróżniony z uwagi na jego funkcję. Na stanowisku w Deszcznie odkryto kilka fragmentów tego rodzaju naczyń z otworkami. Dwa z nich są wyraźnie esowato profilowane (ryc. 11:10–11), natomiast jednemu nadano prawdopodobnie formę misy lub niewielkiej czarki (ryc. 11:12).

W zbiorze 1025 fragmentów ceramiki naczyniowej, wykazującej cechy istotne w zakresie mikromorfologii, zidentyfikowano 632 wylewy, 217 den, 60 uch oraz 7 guzków. W obrębie wylewów zdecydowanie przeważały krawędzie proste (282 – 44,62%) nad wychylonymi na zewnątrz (187 – 29,58%) i krawędziami zachylonymi do środka (160 – 25,32%). Ten ostatni element mikromorfologiczny jest specyficzny dla stożkowatych, nieprofilowanych mis oraz czarek. Wśród den dominują formy proste z podstawą płaską (198 – 45,9%), drugie miejsce zajmują dna kuliste z podstawą wklęsłą (15 – 6,91%). Są one szczególnie charakterystyczne dla czarek oraz czerpaków. Ucha nie różnicują się morfologicznie w opisywanym zbiorze, wystąpiły tu tylko okazy taśmowate. Element ten można wiązać głównie z czerpakami. W pojedynczych przypadkach ucha wystąpiły na innych typach takich naczyń, jak kubki czy misy. Reszta uch była zachowana we fragmentach lub powiązana z niewielkimi ułamkami naczyń nieokreślonych typologicznie.

Sposoby oraz rodzaj zdobienia naczyń z osady w Deszcznie prześledzono na zbiorze złożonym ze 109 niewielkich fragmentów ceramiki. Należy dołączyć do tego kilkadziesiąt mniejszych lub większych fragmentów naczyń określonych typologicznie, głównie mis, czarek oraz waz. Na tej podstawie wyróżniono następujące techniki wykonywania ornamentu oraz jego podstawowe elementy:

a) techniki reliefowe: rycie (linia), nacięcia (krótka kreska), odciskanie (płytki dołek wykonany narzędziem, odcisk tzw. paznokciowy);

b) techniki plastyczne: formowanie powierzchni ścianek w tzw. żeberka, kanelury (szersze lub węższe żłobki), dolepanie listew, guzków.

Wyróżnione techniki oraz elementy zdobnicze były niejednokrotnie stosowane na jednym naczyniu. Łączono na przykład różnego rodzaju odciski paznokciowe z ukośnymi nacięciami, przy czym te pierwsze pokrywają ścianki, drugie występują na krawędziach. Ornament paznokciowy dotyczy przeważnie mis i niewielkich czarek (ryc. 7:2, 7:6, 7:10, 7:15, 8:7, 8:11, 9:1, 9:3, 9:11, 10:16, 10:22, 11:1). Krawędzie dużej części mis były zdobione także ukośnymi kanelurami lub plastycznymi żeberkami (ryc. 7:4, 7:6, 7:9, 7:12, 7:14, 8:6, 9:1). Wąskie, pionowe lub lekko skośne pasma kanelurów pokrywają najczęściej górne

partie brzuśców naczyń wazowatych (ryc. 6:4, 6:7, 6:9–10, 10:5, 10:10, 10:13). Linie ryte występują jako dookolne pojedyncze lub zwielokrotnione pasma (ryc. 6:2, 6:5, 10:2, 10:6, 10:15, 12:5) oraz układające się w motywy trójkątne, także tzw. zaplatane (ryc. 10:2, 10:6, 10:12, 10:17, 10:20), jodełkowe (ryc. 11:7, 10:3, 10:23) oraz swoiste drabinki (ryc. 8.3; 9.4). Linie ryte tworzą też motyw zbliżony do kratki (ryc. 10:18, 13:1, 13:8–9). Na kilku fragmentach ceramiki pojawiły się również motyw pionowych i ukośnych bruzd, także krzyżujących się (ryc. 10:1, 10:4, 10:13, 10:19), oraz płytkie, koliste dołki wykonane narzędziem lub opuszką palca (ryc. 6:6, 12:10, 13:6–7). Elementy plastyczne, takie jak okrągłe guzki, zostały odnotowane głównie na dużych naczyniach szeroko-otworowych o chropowatej powierzchni (ryc. 9:2, 10:9, 10:11, 12:6, 13:5). W jednym przypadku wystąpił pionowy guzek tuż przy krawędzi wylewu nieprofilowanej misy (ryc. 8:9). Specyficzne guzki – wyrostki zostały zarejestrowane także na ich krawędziach (ryc. 7:2, 13:11). Dookolne listwy plastyczne, głównie karbowane (ryc. 12:1–2, 12:8, 13:4), były przytwierdzane poniżej krawędzi wylewów dużych, zasobowych naczyń, prawdopodobnie garnków lub waz. Kolejnym elementem plastycznym są krótkie pionowe listwy występujące cyklicznie na brzuściach waz profilowanych (ryc. 6:1, 6:11). Na nielicznych ułamkach odnotowano także szerokie żłobki, tzw. żeberka (ryc. 10:8, 10:10, 10:14).

Należy stwierdzić, że najczęściej występującym motywem ornamentacyjnym w analizowanym zbiorze ceramiki były różnego rodzaju odciski paznokciowe pokrywające powierzchnię naczyń oraz ukośne nacięcia, kanelury i żeberka na krawędziach mis. Kolejne miejsce zajmuje ornament linii rytých łączonych w różne motywy, niekiedy skomponowanych z drobnymi nacięciami i odciskami.

Cały zbiór ceramiki wygląda pod względem technologicznym dość jednolicie. Przeważają w nim fragmenty grubo- i średniościenne, mające ogólnie powyżej 6 mm. Są to ułamki o domieszcze przeważnie grubej i bardzo grubej, barwie utrzymanej przede wszystkim w tonacji brunatnej i szarej. Ceramika jest bardzo często chropowata i szorstka. Stanowi pozostałość dużych naczyń, prawdopodobnie w większości szeroko-otworowych waz oraz słabo profilowanych garnków. Ceramikę tę cechuje plamistość świadcząca o tym, że była wypalana przy zwiększonym udziale tlenu.

Dość znaczącym komponentem są również skorupy o mniej lub bardziej gładkiej powierzchni, w przeważającej mierze średniościenne, na których dominuje barwa brunatna i brunatnoszara. W tej grupie ceramicznej występuje najwięcej mis oraz czarek, a także profilowanych waz.

Ceramika cienkościenna (poniżej 6 mm grubości), o starannie gładzonych ściankach zaznaczyła się w omawianym zbiorze właściwie marginalnie. Fragmenty te stanowią pozostałości niewielkich czarek oraz prawdopodobnie mniejszych naczyń wazowatych.

Chronologia osady

Chronologia osady w Deszcznie została określona tylko na podstawie ceramiki naczyńowej. Aspekt stratygraficzny został w tym zakresie pominięty z uwagi na brak istotnych nawarstwień. Nie odnaleziono tu również żadnych przedmiotów metalowych oraz innych znalezisk, mających walory datujące.

Wydzielenie faz osadnictwa łuzycznego na stanowisku nr 11/13 w Deszcznie nie należało do zadań łatwych ze względu na niejednokrotnie długie przeżywanie się niektórych form naczyń. Starszy etap związany z tzw. stylem uradzkim w sposobie wykonywania naczyń, przypadającym na IV okres epoki brązu (Kaczmarek 2006, 162), został wyróżniony na podstawie nielicznych źródeł. Zaznaczył się obecnością fragmentów kilku waz profilowanych, zdobionych charakterystycznymi pasmami pionowych żeberk/listew, umieszczonych powyżej załomu brzuśca (ryc. 6:1, 6:11). Przepuszczalnie z tym samym etapem należy wiązać także misy esowato profilowane o wychylonych na zewnątrz krawędziach wylewów (ryc. 7:1, 7:7). Można tu dołączyć również fragmenty ceramiki zdobionej pionowymi i ukośnymi bruzdami, także krzyżującymi się (ryc. 10:1, 10:4, 10:13). Ornament ten rejestrowano zasadniczo na stanowiskach lubuskich związanych ze starszym etapem rozwojowym KŁŻ (Marcinkian 1986, 109, ryc. 27; Szamałek, Sawiccy 1998, 23, 24, ryc. 4/2; Szamałek 1998, 78, ryc. 7/2, 3; 8/4).

Kolejny, młodszy etap jest związany wyraźnie z V okresem epoki brązu aż po okres halsztacki. Ten odcinek czasowy na terenach ziemi lubuskiej wyznacza IV i V fazę rozwojową KŁŻ, które określa się także jako fazę młodszouradzką i wczesnogórzycką (Marcinkian 1986, 116), pokrywające się z III fazą według najnowszego opracowania M. Kaczmarka (2002, 202). W materiale źródłowym z Deszczna charakterystycznymi elementami tegoż horyzontu chronologicznego są:

1. Waza ostro profilowana, zdobiona rzędem niewielkich dołków u nasady szyjki (ryc. 6:6). Naczynia takie można wskazać w materiałach wielkopolskich, wyznaczających tzw. styl późnobrązowy (Kaczmarek 2002, 202, 203, ryc. 75, tabl. 20/6).

2. Przysadziste wazy zdobione powyżej załomu brzuśca pasmem wąskich żłobków (ryc. 6:4, 6:7). Tak ornamentowane naczynia występują na stanowiskach wielkopolskich datowanych na V EB (Kaczmarek 2002, ryc. 75), natomiast na Pomorzu Zachodnim są szczególnie charakterystyczne dla IV EB (Kostrzewski 1958, ryc. 29–34). Także w strefie nadnoteckiej grupy szerokich pionowych żłobków stanowią standardowy element stylu późnobrązowego w ceramice KŁŻ (Kaczmarek 2006, 166).

3. Garnek esowato profilowany, zdobiony prawie na całej powierzchni od-ciskami paznokciowymi, reprezentujący tzw. styl późnobrązowy (ryc. 11:1).

Podobny okaz jest znany z cmentarzyska w Glinie, woj. lubuskie, datowanego na V EB (Wawrzyniak 2004, 86, ryc. 13:3). W obszarze zachodniej Wielkopolski tego typu esowato profilowane formy pokryte ornamentem paznokciowym reprezentują tzw. styl późnobrązowy. Wystąpiły w tym rejonie chociażby na cmentarzysku w Słupi (Durczewski, Śmigielski 1966, tabl. 53/20, 55/3) czy nadnoteckiej miejscowości Wrzeszczyna (Durczewski, Śmigielski 1966, tabl. 12/18, 13/24, 18/5).

4. Naczynia i ich fragmenty zdobione na brzuścu motywem swoistej drabinki (ryc. 8:3, 9:4, 10:3) czy motywem zbliżonym do kratki (ryc. 13:8–9, 10:18), także reprezentujące koniec epoki brązu. Podobna ornamentacja wystąpiła na różnego typu naczyniach znanych z terenu Zachodniej Wielkopolski i z ziemi lubuskiej.

5. Motyw zdobniczy, tzw. zaplatane trójkąty (ryc. 10:2, 10:12, 10:17), kojarzony z V okresem epoki brązu. Występuje w inwentarzach KŁŻ między innymi na Pomorzu Zachodnim (Kostrzewski 1958, 131, ryc. 100), ziemi lubuskiej (Marcinkian 1974, tabl. X/1; 1986, 113, ryc. i; Wawrzyniak 2004, ryc. 16/2, 17/1) czy zachodniej Wielkopolsce (Kaczmarek 2002, tabl. 22/7, 20, 21; 23/6).

6. Fragment zdobiony specyficznym motywem jodełkowym, powiązany z tym samym okresem (ryc. 10:3). Zbliżone ornamentowanie wystąpiło na naczyniu – misie odkrytej na cmentarzysku w Glinie, woj. lubuskie, datowanym na V EB (Wawrzyniak 2004, 84, ryc. 10/1).

7. Garnki jajowate, mające długą chronologię, występujące na osadzie w Deszcznie, z uwagi na pozostałe źródła datowane od V EB po okres halszacki (ryc. 12:6–7).

8. Misy nieprofilowane o zagiętych do wewnątrz krawędziach, zdobionych ukośnymi żeberkami, kanelami lub nacięciami (ryc. 7:4–5, 7:9, 7:12, 8:3, 8:6–7; 9:1, 9:6, 9:10–11). Pojawiają się w inwentarzach KŁŻ już w V okresie epoki brązu i trwają w okresie halszackim (Griesa 1982, 38; Kaczmarek 2002). Na ziemi lubuskiej takie zdobienie krawędzi mis jest charakterystyczne dla inwentarzy górzyckich w okresie HaC (Krzyszowski, Szamałek 1998, 312; Krzyszowski 2006, 24; Kaniewska, Sobucki 2006, 141; Uciechowska-Gawron 2006, 218).

9. Fragmenty zaledwie trzech talerzy krążkowatych (ryc. 12:3–4). Formy te pojawiają się już pod koniec epoki brązu (Griesa 1982, 39). Rozpowszechniają się jednak we wczesnym okresie epoki żelaza, stanowiąc charakterystyczny element inwentarzy grupy górzyckiej KŁŻ (Kostrzewski 1958, 182; Wojtasik 1958, 87; 22; Cnotliwy 1976, 48–49). Spotyka się je również w obiektach kultury pomorskiej (Łuka 1953, 139; Gedl 1968, 211; Skrzypek 1998, 147, ryc. 3) i to przez cały okres jej trwania (Łuka 1971, 42).

10. Takie elementy, jak guzki i listwy karbowane (ryc. 13:4–5, 9:2, 10:9, 9:11, 12:1–2, 12:6, 12: 8), które są charakterystyczne dla okresu halszackiego.

Szczególnie te ostatnie traktuje się jako przejaw oddziaływań formującej się w tym czasie kultury pomorskiej na sąsiednie ugrupowania górzyckie KŁŻ. Z okresem halsztackim możemy także wiązać motywy jodełkowe (ryc. 11:7, 13:23), krokwiaste (ryc. 10:6, 13:1) oraz wątki łączące takie elementy, jak linie ryte oraz ukośne nacięcia lub niewielkie dołki (ryc. 6:8, 10:21, 12:10, 13:6–7). Dość liczne przykłady tego typu zdobnictwa zostały poświadczane w rejonie lubuskim na stanowisku 2 i 18 w Żółwinie (Krzyszowski, Szamałek 1998, 299, 300, 312, ryc. 13; 14/2, 4, 16, 18).

Zakończenie

Zaprezentowane stanowisko w Deszcznie należy do typu osad otwartych. Wszystkie wyróżnione tu obiekty stałe mają charakter ziemny, wśród nich dominują jamy o nierozpoznanym charakterze (118) oraz dołki postłupowe (70). Ponadto odnotowano tu 65 owalnych i kolistych jam o prostokątnych lub trapezowatych profilach, stanowiących ślady hipotetycznych piwniczek czy właściwych jam zasobowych, a więc miejsc służących do przechowywania jakichś produktów. Paleniska zaznaczyły się na omówionej osadzie marginalnie, co może być w dużej mierze odzwierciedleniem stanu zachowania stanowiska oraz rozkładu źródeł ruchomych, które z jakichś powodów nie znalazły się w obiektach mogących być w użytkowaniu społeczności KŁŻ. Relikty takie rejestrujemy jako źródła bez możliwości określenia ich chronologii metodami archeologicznymi.

Pomimo odsłonięcia dużej powierzchni stanowiska organizacja przestrzeni osady nie jest jasna. Niestety, słaby stan zachowania obiektów daje niewielkie możliwości interpretacyjne dotyczące ich funkcji. Pozostałości domniemanych obiektów mieszkalnych, stanowiących jeden z podstawowych elementów przy wydzielaniu granic hipotetycznych zagród, stwierdzono tu w pojedynczych przypadkach. Istnieje przypuszczenie, że duże, nieregularne obiekty stanowią tylko części zagłębione większych założeń naziemnych. Niestety, nie udało się stwierdzić ewidentnych pozostałości tego typu konstrukcji, związanych z budynkami mieszkalnymi. Trudno jest także mówić o podziale przestrzeni na odrębne strefy, np. mieszkalno-gospodarcze i produkcyjno-gospodarcze. Obiekty produkcyjne i gospodarcze wystąpiły w rozproszeniu na całym obszarze wyeksplorowanego terenu.

Z uwagi na największe zagęszczenie obiektów KŁŻ w strefie hektara II (ryc. 2) obszar ten został wybrany jako adekwatny do zilustrowania logiki rozrzutu tychże obiektów. Zasadniczo w tej części stanowiska możemy zaobserwować tendencję do układania się jam po okręgu lub okręgach, prawdopodobnie wokół niewielkich placów. Na rycinie 2 przedstawiono także propozycje hipotetycznych budynków naziemnych, być może niektóre z nich należy wiązać z okresem osadnictwa KŁŻ.

Mnogość oraz zróżnicowanie chronologiczne źródeł występujących na stanowisku wskazują na długotrwałe wykorzystanie tego miejsca, co najmniej od młodszej epoki brązu aż po średniowiecze, gdyż, jak już wspomniałam wyżej, odkryto tu także pozostałości osadnictwa z okresu wpływów rzymskich, wędrówek ludów i wczesnego średniowiecza. Interesująca nas osada związana ze społecznościami KŁŻ funkcjonowała tu najwcześniej od IV okresu epoki brązu. Wskazują na to dość nieliczne, ale ewidentne elementy stylistyki uradzkiej w ceramice. Niewielka jej liczba na omawianym stanowisku zdaje się potwierdzać ogólną tendencję występowania tego typu ceramiki w rejonie lubusko-wielkopolskim. Zdaniem M. Kaczmarek, może to świadczyć, że zjawisko stylistyki uradzkiej było nieco krótsze, niż się przyjmuje, i obejmowało prawdopodobnie jedynie część IV EB (Kaczmarek 2002, 203, ryc. 75; 2006, 162). Wyraźną aktywność osadniczą obserwuje się dopiero w kolejnym etapie przypadającym na przełom V okresu epoki brązu i wczesnej epoki żelaza. Okres ten wyznacza jednocześnie początek zjawisk związanych z rozwojem osadnictwa grupy górzyckiej KŁŻ obejmującej ostatecznie zasięgiem obszary po obu stronach dorzecza dolnej Warty i Noteci oraz środkowej i dolnej Odry. Wzmożoną aktywność tej grupy, w nakreślonej strefie, poświadczają odkrycia wielu stanowisk (Giesa 1982, mapa 1 i n.; Marcinkian 1986, 114, 117; Kaczmarek 2006, 166, 176, ryc. 10, 21).

Osada w Deszcznie występuje w bezpośrednim sąsiedztwie kilku cmentarzysk i osad funkcjonujących w V okresie epoki brązu i we wczesnej epoce żelaza, tworzących wyraźne skupisko osadnicze w „kolanie” dolnej Warty, mniej więcej na wysokości Gorzowa Wielkopolskiego (por. Kaczmarek 2006, ryc. 10, 21). Obrazu tego dopełniają odkrycia skarbów przedmiotów brązowych z końca epoki brązu z miejscowości Deszczno, Koszęcin, Wysoka Wielkopolska. Z tego samego okresu pochodzą również tak istotne depozyty, jak odkryte w miejscowościach Rosko (stan. 6, 47), Goszczanowiec i Radolinek, odkryte jednak w dużo większej odległości od Deszczna (Błajer 2001, 343, 344, 349, 353; Kaczmarek 2006, 169 n.). Z kolei z wczesną epoką żelaza są związane skarby z pobliskiej Osetnicy i Ciecierzyc oraz oddalonej od Deszczna miejscowości Jabłonowo i Dzierżęcina Mały (Błajer 2001, 343, 353, 364, 370; Kaczmarek 2006, 176–177).

Jak zauważa M. Kaczmarek, skład skarbów z końca epoki brązu wskazuje wyraźnie na różne kierunki prowadzonej w obszarze Pradoliny *wymiany przedmiotów lub inspiracji kulturowych*. Poza składnikami o charakterze „ogólnolużyckim” (nadodrzańska strefa KŁŻ, tzw. śląska powienienca metalurgiczna i brandenbursko-sasko-turyńska) autor wymienia wyroby pochodzenia pomorskiego i nordyjskiego oraz południowego – głównie naddunajskiego (Kaczmarek 2006, 172 n.). Z kolei we wczesnej epoce żelaza skład skarbów oraz ceramika odzwierciedlają wyraźnie odmienny od terenów przyległej, północnej Wielko-

polski oraz dużej części Pomorza nurt halsztatyżacji, związany z grupą górzycką, obejmującą zasięgiem, jak już wspomniano, tereny u ujścia Noteci i Obry do Warty oraz obszar dolnej i środkowej Odry (Griesa 1982, mapa 1; Kaczmarek 2006, 176–178).

Tabela 1. Deszczno, stan. 11/13. Charakterystyka obiektów KŁŻ – sezon badawczy w 2007 roku
 Table 1. Deszczno, site No 11/13. Characteristic of Lusatian culture features – research season in 2007

Lp. No.	Numer obiektu Feature No	Rzut poziomy Plan	Rzut pionowy Section	Wymiary dl. szer. gł. Dimensions length, width, depth	Wypełnisko Fill	Funkcja obiektu Feature's function	Material ruchomy Artefacts
1	2	3	4	5	6	7	8
1	184	nieregularnie owalny	prostokątny	130 × 80–100 × 24	pg/p/w+,c,k,os, p	gospodarcza?	65 cer., 3 krzem., 61 kość., 22 pol.
2	260	zbliżony do owalnego	misowaty	133 × 114 × 26	pl/p-/w-,c,os	gospodarcza	84 cer., 1 kość
3	345	trójkątny	nieckowaty z bocznym obniżeniem	250 × 240 × 6–22	pl/p/w-,c	nieokreślona	8 cer.
4	352	owalny	nieckowaty z silnie pofalowanym dnem	141 × 112 × 21	pl/p/w,c	nieokreślona	3 cer.
5	368	owalny	nieckowaty	60 × 58 × 8	pl/p-/w-,c	dolek postłupowy	1 cer.
6	378	owalny	nieckowaty	58 × 51 × 12	pl/p/w-,c	dolek postłupowy	1 cer.
7	454	owalny	misowaty	160 × 130 × 26	pl/p/w-	nieokreślona	
8	457	kolisty	misowaty	60 × 60 × 24	pl/p-/w-,c	dolek postłupowy	1 cer.
9	501	owalny	nieckowaty	92 × 82 × 6	pl/p-/w-,c	nieokreślona	1 cer.
10	503	owalny	schodkowy (obniżenie czworokątne)	110 × 92 × 8–18	pl/p/w,c	nieokreślona z dolkiem	2 cer.
11	507	owalny	schodkowy (symetryczne prostokątne obniżenie)	70 × 70 × 32	pl/p/w-,c	dolek postłupowa	3 cer.
12	512	nieregularny	nieckowaty z pofalowanym dnem	500 × ? × 24	pl/p+/w,c,os	nieokreślona	16 cer., 1 kość
13	517	nieregularnie owalny	nieckowaty z pofalowanym dnem	330 × 130–210 × 18–30	1) pg/p+/w,c,p 2) pg/p-/w	nieokreślona	55 cer., 2 pol.
14	531	owalny	nieckowaty z silnie pofalowanym dnem	580 × ? × 10–40	pg/p/w+,c,p,os	nieokreślona	22 cer., 2 kość., 9 pol.
15	539	kolisty	trapezowaty	160 × 160 × 50	pg/p-/w-	gospodarcza	1 cer.
16	540	owalny	nieckowaty	230 × 141 × 26	pl/p/w-,c	nieokreślona	4 cer.
17	549	owalny	nieckowaty z pofalowanym dnem	78 × 60 × 6	pl/p-/w-	nieokreślona	2 cer.
18	553	owalny	trapezowaty	150 × 100 × 46	pl/p/w-	gospodarcza	2 cer.
19	557	kolisty	misowaty	150 × 150 × 28	pl/p/w-,c	gospodarcza	4 cer.
20	559	owalny	workowaty	68 × 42 × 31	pl/p/w,c	dolek postłupowy	1 cer.
21	578	owalny	nieckowaty	133 × 100 × 20	pl/p/w++c,p	palenisko?	2 cer., 1 kość., 1 pol.
22	595	owalny	nieckowaty z pofalowanym dnem	246 × 260? × 25	pl/p-/w	nieokreślona	1 cer.
23	606	owalny	trapezowaty	140 × 90 × 24	pl/p/w-	gospodarcza	6 cer.
24	612	owalny	nieckowaty	255 × 230 × 24	pl/p/w	nieokreślona	6 cer.
25	619	nieregularnie owalny	trapezowaty	191 × 140 × 40	pl/p-/w-	gospodarcza	3 cer., 7 pol.
26	621	owalny	trapezowaty	120 × 90 × 48	pl/p/w,p,c	gospodarcza	25 cer.
27	635	kolisty	trapezowaty	110 × 110 × 30	pl/p+/w,c,p	gospodarcza	2 cer., 1 pol.
28	642	kolisty	workowaty	30 × 30? × 20?	pl/p/w-,c	dolek postłupowy	1 cer.
29	836	owalny	nieckowaty	316 × 190 × 38	pl/p/w-,c	półziemianka	4 cer.
30	842	owalny	nieckowaty (obniżenie misowate)	122 × 95 × 26	pl/ p/w,c	dolek postłupowy	1 cer.
31	846	owalny	schodkowy (obniżenie prostokątne)	180 × 160 × 10–50	pl/ p-/w-,c	gospodarcza	8 cer.
32	847	owalny	schodkowy (obniżenie trapezowate)	244 × 199 × 18–40	pl/ p-/w,c	gospodarcza	3 cer.

33	849	owalny nieregularnie	nieregularny	540 × 410–420 × 50	pl/ p+/w-,os,c+	nieokreślona	88 cer., 17 koś.
34	849A	owalny	misowaty	30 × 30 × 38	pl/p-/w-	dolek postupowy	
35	850	owalny	nieregularny	138 × 110 × 20	pl/ p/w-,c	nieokreślona	4 cer.
36	853	kolisty	misowaty	26 × 26 × 20	pl/p/w,c	dolek postupowy	1 cer.
37	854	nieregularny	misowaty	120 × 70–90 × 36	pl/p/w-,c,os	gospodarcza	5 cer., 2 koś.
38	855	owalny	schodkowy (obniżenie trapezowate)	194 × 120 × 12– 32	pl/p/w,c	gospodarcza	4 cer.
39	861	zbliżony do owalnego	trapezowaty	90 × 50–70 × 30	pl/p/w,os,c,p	gospodarcza	217 cer., 15 koś., 2 pol., 1 mini. nacz.
40	863	nieregularnie owalny	schodkowy (obniżenie misowate) obniżeniem)	120 × 100 × 32	pl/p+/w,c	nieokreślona	16 cer.
41	864	nieregularny	schodkowy (obniżenie trapezowate)	360 × 190 × 44	pl/p/w-,c,p	gospodarcza	8 cer., 2 pol.
42	865	nieregularnie owalny	schodkowy asymetrycznie (obniżenie trapezowate)	320 × 130–160 × 41	pl/p/w-,c	gospodarcza	5 cer.
43	867	owalny	prostokątny	120 × 100 × 43	pl/p+/w,c	gospodarcza	3 cer.
44	869	zbliżony do owalnego	nieckowaty z silnie pofałdowanym dnem	162 × 10–120 × 32	pl/p+/w,c	nieokreślona	2 cer.
45	871	zbliżony do owalnego	lejowaty	74 × 84 × 43	pl/p/w-,c	dolek postupowy	1 cer.
46	874	kolisty	nieckowaty z pofałdowanym dnem	77 × 72 × 19	pl/p/w-,c	dolek postupowy	3 cer.
47	875	owalny	nieckowaty z pofałdowanym dnem	128 × 100–120 × 10–33	pl/p/ w,c	nieokreślona	2 cer.
48	883	owalny	nieckowaty z silnie pofałdowanym dnem	72 × 72 × 5–10	pl/p/w-,c	nieokreślona	1 cer.
49	884	owalny	schodkowy (obniżenie misowate)	150 × 100 × 41	pl/p/w-,c	gospodarcza	13 cer., krążek gł.
50	885	owalny	prostokątny	170 × ? × 53	1) pl/p 2) pl/p/w,c	gospodarcza	3 cer.
51	893	owalny	nieckowaty	100 × 56 × 46	pl/p/w-,c	gospodarcza	4 cer.
52	906	owalny	schodkowy (obniżenie trapezowate)	170 × 120 × 32	pl/p/w-,c	gospodarcza	41 cer.
53	908	nieregularny	zbliżony do trapezowatego	180 × 150–170 × 38	1) pl/p/w- 2) pl/p-/w- ,p,os,c	gospodarcza	4 cer., 1 kość, 2 pol.
54	910	nieregularnie owalny	prostokątny	190 × 120–150 × 80	1) pl/p/w- 2) pl/p/w,c,os	gospodarcza	6 cer., 2 koś.
55	914	nieregularnie owalny	nieckowaty	260 × 120–200 × 10–34	pl/p/w-,c,os	nieokreślona	2 cer., 2 koś.
56	925	owalny	workowaty	65 × 40 × 36	1) gc/p- 2) pl/p/w-,c	dolek postupowy	1 cer.
57	928	owalny	nieckowaty z falistym dnem	90 × 64 × 16	pl/p/w-,c	nieokreślona	3 cer.
58	929	owalny	nieckowaty	74 × 50 × 5	pl/p/w-,c	dolek postupowy	1 cer.
59	946	zbliżony do czworokąta	nieckowaty	220 × 160–224 × 33	pg/p-/w+,c	nieokreślona	2 cer.

Źródło: opracowanie własne
Source: author's own study

Tabela 2. Deszczno, stan. 11/13. Charakterystyka obiektów KŁŻ – sezon badawczy w 2008 roku
 Table 2. Deszczno, site No 11/13. Characteristic of Lusatian culture features – research season in 2008

Lp. No.	Numer obiektu Feature No.	Rzut poziomy Plan	Rzut pionowy Section	Wymiary dl. szer. gł. Dimensions length, width, depth	Wypełniko Fill	Funkcja obiektu Feature's function	Źródła Artefacts
1	2	3	4	5	6	7	8
1	454	owalny	nieckowaty z falistym dnem	440 × 150–180 × 6–27	pl/p/w,c,p	nieokreślona	8 cer., 2 pol.
2	583	trójkątny	nieregularny	233 × 141 × 20–36	pl/p/w,c	nieokreślona	5 cer.
3	609	owalny	nieckowaty	223 × 190 × 22	pl/p/w-,c,p	nieokreślona	3 cer., 2 pol.
4	631	owalny	trapezowaty	150 × 110 × 6	pl/p/w-,c	nieokreślona	2 cer.
5	768	nieregularny	nieckowaty z pofałdowanym dnem	1000 × 164–430 × 31	pg/p/w-,c,os	nieokreślona	363 cer., 65 koś.
6	953	trójkątny	nieckowaty	92 × 74 × 13	pl/p/w,c	nieokreślona	2 cer.
7	955	owalny	schodkowy (obniżenie misowate)	156 × 130 × 10–29	pl/p/w-	nieokreślona	9 cer.
8	964	kolisty	misowaty	88 × 78 × 17	pl/p/w-,c	nieokreślona	2 cer.
9	966	owalny	workowaty	135 × 101 × 65	pg/p/w-,c	gospodarcza	7 cer.
10	967	trójkątny	workowaty	44 × 32 × 24	pg/p/w,c	dolek posłupowy	3 cer.
11	971	owalny	nieckowaty	63 × 53 × 16	gc/p/w,c	dolek posłupowy	2 cer.
12	973	nieregularny	nieregularny	359 × 130–173 × 14–30	pg/p/w-,c	nieokreślona	26 cer., 1 koś.
13	975	owalny	nieckowaty	72 × 40 × 11	pg/p/w,c	nieokreślona	1 cer.
14	977	owalny	misowaty	70 × 58 × 24	gc/p/w	dolek posłupowy	1 cer.
15	979	owalny	lejowaty	90 × 47 × 20	pl/p/w-,c	dolek posłupowy	4 cer.
16	981	nieregularnie prostokątny	nieckowaty z pofałdowanym dnem	683 × 297 × 5–20	pg/p/w-,c,p	nieokreślona	9 cer., 2 pol.
17	982	kolisty	misowaty	32 × 30 × 19	gc/p/w	dolek posłupowy	7 cer.
18	983	nieregularny	nieckowaty	511 × 200–410 × 26	gc/p/w,c,os,k	nieokreślona	82 cer., 42 koś., 2 krzem.
19	984	nieregularnie owalny	nieckowaty	359 × 323 × 26	gc/p/w,c,os,p	nieokreślona	15 cer., 5 koś., 1 pol.
20	991	nieregularny	nieckowaty z pofalowanym dnem	392 × 171 × 6–14	pg/p/w-,c,os	nieokreślona	15 cer., 1 koś
21	992	owalny	misowaty	90 × 82 × 16	gc/p/w-,c	nieokreślona	7 cer.
22	993	nieregularny	nieckowaty z pofalowanym dnem	160–590 × 450 × 8–20	gc/p/w,c,os	nieokreślona	43 cer., 12 koś.
23	994	owalny	nieckowaty	674 × 204–279 × 16–21	gc/p/w-,c,os	półziemianka	14 cer., 5 koś.
24	1000	owalny	schodkowy (obniżenie workowate)	97 × 63 × 6–18	1) pg/p++/w 2) pg/p-/w-,c	nieokreślona z dolkiem	4 cer.
25	1320	owalny	misowaty	49 × 32 × 11	pl/p/c	dolek posłupowy	1 cer.

26	1326	owalny	nieckowaty	53 × 46 × 17	pl/p/w-,c	dolek posłupowy	1 cer.
27	1327	owalny	nieckowaty	53 × 48 × 10	pl/p-/w-,c	dolek posłupowy	1 cer.
28	1340	nieregularnie owalny	nieckowaty z pofalowanym dnem	125 × 66–89 × 6–11	pl/p/w-,c	2 dolki posłupowe	1 cer.
29	1341	owalny	nieckowaty	43 × 37 × 6	pl/p/c	dolek posłupowy	1 cer.
30	1345	czworokątny z zaokrąglonymi narożami	nieregularny	440 × 410 × 30–45	pl/p/w-,c	jama nieokreślona	6 cer.
31	1351	owalny	misowaty	88 × 59 × 22	pl/p-/c	dolek posłupowy	13 cer.
32	1354	owalny	trapezowaty	75 × 64 × 25	pl/p/w,c	dolek posłupowy	4 cer.
33	1355	owalny	misowaty	139 × 80 × 40	pl/p/w-,c	nieokreślona	6 cer.
34	1356	owalny	nieckowaty z pofalowanym dnem	110 × 93 × 12–27	pl/p/w-,c,p	nieokreślona	1 cer., 4 pol.
35	1357	owalny	nieckowaty	41 × 30 × 9	pl/p/w-,k	dolek posłupowy	fr. „obręczy” kam.
36	1358	owalny	schodkowy	139 × 103 × 6–31	pl/p/w-,c	nieokreślona	3 cer.
37	1362	owalny	misowaty	73 × 56 × 18	pl/p/w-,c	dolek posłupowy	4 cer.
38	1373	kolisty	trapezowaty	128 × 124 × 70	pl/p/w,c	gospodarcza	4 cer.
39	1374	owalny	nieckowaty	210 × 162 × 24	pl/p+/w,c,os,z	nieokreślona	3 cer., 1 koś. 1 zuż.
40	1399	owalny	prostokątny	73 × 59 × 13	pl/p-/w-,c	dolek posłupowy	4 cer.
41	1401	nieregularny	schodkowy (obniżenie misowate)	142 × 73 × 6–27	pg/p+/w,c,os	nieokreślona z dolkiem	3 cer., 2 koś.
42	1402	owalny	nieckowaty z pofalowanym dnem	130 × 95 × 16	pg/p-/w-,c	nieokreślona	3 cer.
43	1407	zbliżony do prostokątnego	nieckowaty z pofalowanym dnem	392 × 211 × 6–31	pl/p/w,c	nieokreślona	3 cer.
44	1415	owalny	nieckowaty	190 × 177 × 21	pl, p+, w++,c	palenisko	3 cer.
45	1424	czworokątny z zaokrąglonymi narożami	nieckowaty	248 × 230 × 21	pl/p-/w-, c	półziemianka!	1 cer.
46	1442	owalny	misowaty	234 × 130–164 × 43	1) pl/p+/w+,c 2) gc/(p)/(w)	produkcyjna?	13 cer.
47	1450	owalny	prostokątny	105 × 84 × 21	1) pl/p+/w,c 2) pl/p+/w+	gospodarcza	17 cer.
48	1457	czworokątny z zaokrąglonymi narożami	nieregularny	329 × 272 × 10–31	pl/p/w,c	nieokreślona	4 cer., 1 pol.
49	1458	owalny	nieckowaty z pofalowanym dnem	129 × 88 × 10–18	pl/p/w, c	nieokreślona	5 cer.
50	1462	kolisty	nieckowaty	100 × 106 × 16	pl/p/w,c	nieokreślona	1 cer.
51	1465	nerkowaty	nieckowaty	214 × 100 × 20	pl/p/w-,c	nieokreślona	1 cer.
52	1467	owalny	nieckowaty	106 × 89 × 12	pl/p/w-,c	nieokreślona	3 cer.
53	1468	kolisty	misowaty	58 × 53 × 12	pl/p/w, c,os	dolek posłupowy	1 cer., 1 koś.
54	1472	zbliżony do prostokąta	nieckowaty	136 × 105 × 10	pl/p+/w+,c	palenisko	2 cer.
55	1478	owalny	misowaty	170 × 120–139 × 40	pl/p+/w,c	gospodarcza	3 cer.

56	1483	owalny	schodkowy (obniżenie workowate)	92 × 80 × 50	pl/p/w,c	nieokreślona z dolkiem	12 cer.
57	1484	elipsowaty	nieregularny	139 × 107 × 38	pl/p/w,c	nieokreślona	5 cer.
58	1487	zbliżony do owalu	misowaty (klepsydrowaty?)	150 × 88 × 40	pl/p+/w-,c	gospodarcza	2 cer.
59	1494	zbliżony do owalnego	nieckowaty	193 × 125 × 10	pl/p/w-,c	nieokreślona	2 cer.
60	1507	kolisty	zbliżony do trapezowego	142 × 140 × 32	pl/p/w,c,os	gospodarcza?	5 cer., 2 koś.
61	1508	owalny	nieckowaty	180 × 178 × 20	pl/p/w-,c	nieokreślona	1 cer.
62	1510	owalny	misowaty	57 × 40 × 19	pl/p/w,c,os	dolek posłupowy	4 cer., 1 koś.
63	1512	nieregularny	nieckowaty	500 × 220 × 10–20	pl/p+/w,c,os,p	nieokreślona	30 cer., 40 koś., 5 pol.
64	1517	prostokątny	nieckowaty	124 × 95 × 10–48	pl/p/w-,c	nieokreślona	2 cer.
65	1520	elipsowaty	nieckowaty z pofałdowanym dnem	267 × 236 × 20–35	pl/p/w,c,os	nieokreślona	5 cer., 1 koś.
66	1522	elipsowaty	nieckowaty	131 × 89 × 20	pl/p/w,c	nieokreślona	15 cer.
67	1524	owalny	nieckowaty	97 × 92 × 38	pl/p/w,c,p	nieokreślona	10 cer., 1 pol.
68	1527	owalny	trapezowaty	81 × 72 × 49	pl/p/w-,c,p	gospodarcza	2 cer., 1 pol.
69	1532	owalny	misowaty	218 × 138 × 51	pl/p+/w,c,p	nieokreślona	10 cer., 2 pol.
70	1534	owalny	misowaty	91 × 60 × 25	pl/p/w-,c	nieokreślona	4 cer.
71	1535	owalny	nieckowaty	133 × 115 × 27	pl/p/w-,c,os	nieokreślona	7 cer., 1 koś.
72	1540	kolisty	misowaty	92 × 90 × 37	pl/p/w,c	gospodarcza	2 cer.
73	1554	owalny	nieckowaty	102 × 63 × 23	pl/p/w,c	nieokreślona	1 cer.
74	1562	trójkątny	nieregularny	120 × 89 × 16–38	pl/p-/w-,c,p	nieokreślona	2 cer., 2 pol.
75	1568	owalny	lejowaty	84 × 66 × 38	pl/p/c,p	dolek posłupowy	4 cer., 1 pol.
76	1570	owalny	lejowaty	68 × 58 × 46	pl/p/w-,c,p	dolek posłupowy	1 cer., 2 pol.
77	1574	trójkątny	nieckowaty	151 × 110 × 14	pl/p/w,c,p	nieokreślona	1 cer., 4 pol.
78	1582	owalny	nieckowaty z pofalowanym dnem	140 × 103 × 20	gc/p/w-,c	nieokreślona	1 cer.
79	1584	prawdopodobnie owalna	misowaty	186 × 99 × 35	gc/pg/p/w-,c	nieokreślona	5 cer.
80	1586	owalna	misowaty	190 × 104 × 40	gc/p/w-,c	gospodarcza	4 cer.
81	1589	kolisty	zbliżony do trapezowego	51 × 49 × 20	gc/p/c	dolek posłupowy	1 cer.
82	1590	owalny	zbliżony do trapezowego	102 × 69 × 37	gc/p/w-,c	nieokreślona	4 cer.
83	1600	trójkątny	trapezowaty	79 × 63 × 40	gc/p/w-,c	gospodarcza	6 cer.
84	1609	czworokątny z zaokrąglonymi narożnikami	prostokątny	66 × 64 × 41	gc/p/w-,c	gospodarcza	12 cer.
85	1635	owalny	nieckowaty	152 × 82 × 10	pl/p-/w-,c,os	nieokreślona	6 cer., 1 koś.
86	1647	owalny	nieckowaty	71 × 59 × 13	pg/p/w-, c	nieokreślona	1 cer.
87	1669	owalny	misowaty	220 × 174 × 30	pl/p-/w-,c,p,k	gospodarcza	13 cer., 7 pol., 1 krzem.
88	1671	elipsowaty	misowaty	64 × 52 × 13	pl/p-/w-,c	nieokreślona	2 cer.
89	1673	elipsowaty	trapezowaty	48 × 40 × 32	pl/p/w-,c,p	dolek posłupowy	1 cer., 1 pol.
90	1682	kolisty	nieckowaty	32 × 30 × 13	pl/p/w-, c	dolek posłupowy?	1 cer.

91	1685	owalny	misowaty	83 × 60 × 18	pl/p/w-,c	nieokreślona	1 cer.
92	1689	nieregularnie owalny	lejowaty	152 × 101 × 76–90	pl/p/w-,c,os,k	nieokreślona	5 cer., 11 koś., 1 krzem.
93	1705	kolisty	nieregularny	47 × 44 × 26	pl/p/w,c,k	dolek posłupowy	1 cer., 1 krzem.
94	1711	owalny	nieckowaty	43 × 37 × 11	pl/p/w-,c	dolek posłupowy	5 cer.
95	1744	owalny	schodkowy (obniżenie prostokątne)	83 × 22 × 18	1) pg/p/w,c 2) pg/p-/w-	nieokreślona z dołkiem	1 cer.
96	1745	owalny	trapezowaty	50 × 43 × 30	pg/p/w-,c	dolek posłupowy	2 cer.
97	1746	kolisty	misowaty	92 × 91 × 20	pg/p/w,c,p,os	gospodarcza?	2 cer., 1 pol., 2 koś.
98	1748	owalny	nieckowaty	120 × 86 × 36	pg/p/w+,c	nieokreślona	4 cer.
99	1768C	owalny	nieckowaty	39 × 34 × 11	pg/p/w,c,p	dolek posłupowy	2 cer., 1 pol.
100	1768D	wydłużony	misowaty	150 × 34–52 × 32	pg/p-/w-,c	nieokreślona	1 cer.
101	1795	owalny	nieregularny	98 × 88 × 6–36	pg/p/w,c,os,k	nieokreślona	4 cer., 3 koś., 1 krzem.
102	1797	kolisty	lejowaty	41 × 40 × 37	pg/p/w,c	dolek posłupowy	4 cer.
103	1836	kolisty	workowaty	21 × 20 × 23	pl/p/w-,c	dolek posłupowy	1 cer.
104	1838	kolisty	prostokątny	46 × 45 × 34	pl/p+/c	dolek posłupowy	3 cer.
105	1864	kolisty	workowaty	28 × 23 × 21	pg/p/w-,c	dolek posłupowy	1 cer.
106	1875	owalny	workowaty	38 × 28 × 30	pl/p+/w-,c	dolek posłupowy	3 cer.
107	1884	owalny	prostokątny	34 × 31 × 28	pl/p/c	dolek posłupowy	1 cer.
108	1888	owalny	lejowaty	37 × 27 × 40	pl/p/(w-),c	dolek posłupowy	2 cer.
109	1894A	owalny	lejowaty	44 × 40 × 13	gc/p/w,c	dolek posłupowy	1 cer.
110	1904	owalny	prostokątny	47 × 30 × 14	pl/p/w-,c	dolek posłupowy	1 cer.
111	1927	owalny	misowaty	113 × 82 × 20	pl/p-/w-,c	nieokreślona	1 cer.
112	1946	owalny	nieckowaty	40 × 29 × 14	pl/p-/c	dolek posłupowy	1 cer.
113	1959	owalny	nieckowaty z pofalowanym dnem	163 × 130 × 10–23	pl/p-/w-,c	nieokreślona	7 cer.
114	1961	kolisty	nieckowaty	38 × 37 × 11	pl/p-/w-,c	dolek posłupowy	2 cer.
115	1963	nieregularnie owalny	schodkowy	149 × 73 × 5–16	pl/p/w-,c	nieokreślona	1 cer.
116	1966	nieregularnie owalny	nieckowaty	176 × 108 × 20	pl/p/(w-),p,c	nieokreślona	7 cer.
117	1973	kolisty	workowaty	50 × 48 × 40	gl/p/w-,c	dolek posłupowy	3 cer.
118	1994	owalny	nieckowaty	32 × 31 × 10	pl/p-/c	dolek posłupowy	1 cer.
119	1996	owalny	misowaty	69 × 54 × 22	pg/p/w,c	gospodarcza	7 cer.
120	2021	owalny	misowaty	66 × 49 × 32	gc/p/w,c	dolek posłupowy	1 cer.
121	2027	owalny	trapezowaty	37 × 27 × 12	pg/p/w,c	dolek posłupowy	2 cer.
122	2092	owalny	schodkowy	70 × 54 × 10–32	pl/p+/w,c,p	dolek posłupowy	1 cer.
123	2095	owalny	schodkowy	76 × 52 × 12–38	pl/p/w,c	dolek posłupowy	1 cer.
124	2144	trójkątny	schodkowy	60 × 65 × 26–	pl/p+/w,c,os,p	gospodarcza?/	1 cer., 2 koś.,

			(obniżenie prostokątne)	40		produkcyjna?	16 pol.
125	2200	owalny	workowaty	64 × 42 × 48	p/p/w-,c	dolek posłupowy	2 cer.
126	2209	owalny	nieckowaty	112 × 47 × 14	pl/p/c	nieokreślona	1 cer.
127	2232	owalny	nieckowaty	? × 178 × 20	pl/p+/w+,c,os	palenisko	2 cer., 2 koś.
128	2236	owalny	workowaty	32 × 26 × 31	pl/p/c	dolek posłupowy	1 cer.
129	2264	nieregularny	nieckowaty z pofalowanym dnem	476 × 150–270 × 10–46	pl/p/(w-),c,k	nieokreślona	11 cer., 2 krzem.
130	2269	nieregularny	nieckowaty	350 × 260–300 × 22	pg/p/w-,c,k,os,p	nieokreślona	52 cer., 3 krzem., 17 koś., 1 pol.
131	2284	nieregularny	trapezowaty	120 × 224 × 36	pg-/p/w-,p,os	gospodarcza?	1 cer., 8 koś.
132	2290	nieregularnie owalny	nieregularny	490 × 364 × 36	pg/p/w-,c	nieokreślona	10 cer.
133	2293	nieregularny	prostokątny	190 × 130 × 20	pg-(p-)/w-	nieokreślona	5 cer., 1 krzem.
134	2300	nieregularny	nieckowaty z pofalowanym dnem	352 × 110–208 × 36	pg/p/w-,c,os,k	nieokreślona	14 cer., 2 krzem., 8 koś.
135	2315	nieregularny	nieckowaty z pofalowanym dnem	460 × 264 × 38	pg/p/w-,c,os	nieokreślona	1 cer., 26 koś.
136	2361	owalny	nieckowaty	226 × 130 × 30	gl/p/w-,c	nieokreślona	52 cer.
137	2362	nieregularny	nieckowaty	326 × 90–140 × 32	gl/p/w-,c,os	nieokreślona	16 cer., 1 koś.
138	2366	wydłużony owal	nieckowaty z pofalowanym dnem	610 × 180–266 × 20	gl/p/w-, c, os	nieokreślona	9 cer., 5 koś.
139	2367	owalny	trapezowaty	104 × 64 × 50	1) gl/p/w-,c 2) gl 3) gl/p	gospodarcza	1 cer.
140	2372	nieregularny	nieckowaty	584 × 210–270 × 29	pg/p/w-,c,os	mieszkalna?	20 cer., 1 koś.
141	2377	nieregularny	nieckowaty	280 × 200–222 × 24–36	pg/p/w-,p+++,c	nieokreślona	47 cer., 3 pol.
142	2379	nieregularny	nieckowaty z pofalowanym dnem	360 × 130–156 × 8–30	pg/p/w,c,os	nieokreślona	12 cer., 22 koś.
143	2380	kolisty	nieregularny	28 × 30 × 27	pg/p/w,c,os	dolek posłupowy	12 cer., 3 koś.
144	2412	owalny	nieckowaty	80 × 60 × 22	1) pl/p/(w-),c,os 2) gl	piec?	6 cer., 1 koś.
145	2416	kolisty	misowaty	70 × 70 × 24	1) gl/p/(w-),c 2) gl/p--	piec?	1 cer.
146	2419	kolisty	prostokątny	100 × 90 × 28	pl/p/w-,c	gospodarcza	1 cer.
147	2443	czworokątny z zaokrąglonymi narożami	nieckowaty	120 × 90 × 10	pl/p/c	nieokreślona	2 cer.
148	2447	czworokątny z zaokrąglonymi narożami	prostokątny	166 × 110 × 42	pl/p/w,c,os	gospodarcza	2 cer., 1 koś.
149	2449	owalny	misowaty	160 × 100 × 42	pl/p/p, w-,c	gospodarcza	23 cer., 2 pol.
150	2456	zbliżony do owalnego	misowaty	96 × 81 × 31	pl/p/w,c,p	nieokreślona	2 cer., 4 pol.
151	2463	owalny	lejkowaty	78 × 52 × 26	pg/p+/w, c, p	nieokreślona	1 cer., 2 pol.
152	2465	owalny	misowaty	50 × 35 × 22	pg/p-/c,p	dolek posłupowy	3 cer., 2 pol.
153	2466	owalny	nieckowaty	93 × 84 × 14	pg/p+/w-,c,p,os	nieokreślona	9 cer., 1 koś., 2 pol.
154	2471	owalny	misowaty	68 × 50 × 29	pl/p+/w,c	gospodarcza?	3 cer.
155	2483	kolisty	misowaty	34 × 30 × 20	pl/p/w-,c	dolek posłupowy	17 cer.
156	2484	owalny	lejkowaty	82 × 60 × 50	1) pl/p+/w-,os,c 2) pl/p/w-	nieokreślona	73 cer., 5 koś., 2 pol.

157	2486	nieregularny	schodkowy (obniżenie prostokątne)	240 × 118 × 38	pl/p+/w,c,p	gospodarcza	84 cer., 2 pol.
158	2502	owalny	nieregularny	132 × 100 × 16–30	pl/p/w-,c	nieokreślona	6 cer.
159	2504	owalny	lejkowaty	57 × 49 × 22	pl/p-/c	nieokreślona	2 cer.
160	2505 A	zbliżony do czworokąta z zaokrąglonymi narożami	nieckowaty	171 × 96 × 14	pl(p)/w-,c,os	nieokreślona	2 cer., 4 pol.
161	2516	zbliżony do owalnego	nieregularny	144 × 123 × 43	pl/p/w,c,p	nieokreślona	29 cer., 3 pol.
162	2525	kolisty	misowaty	30 × 28 × 12	pl/p/w,c,p,os	dolek posłupowy	1 cer., 1 koś., 1 pol.
163	2531	kolisty	misowaty	178 × 190 × 40	pl/p/w,p,c	nieokreślona	3 cer., 1 pol.
164	2533	nieregularny	nieckowaty	240 × 40–101 × 30	gc/p/c	nieokreślona	14 cer.
165	2535	owalny	nieckowaty	156 × 98 × 20	gc/p/c,os	nieokreślona	1 cer., 37 koś.
166	2571	kolisty	misowaty	43 × 41 × 21	pg/p/w-,c	dolek posłupowy	2 cer.
167	2575	owalny	misowaty	36 × 30 × 14	pg/p/w,c	dolek posłupowy	2 cer.
168	2581	owalny	trapezowaty	61 × 41 × 21	pg/p/w-,c	dolek posłupowy	2 cer.
169	2591	nerkowaty	trapezowaty	118 × 66 × 53	gc/p+/w-,p,os,c	gospodarcza	6 cer., 1 koś., 1 pol.
170	2684	czworokątny z zaokrąglonymi narożami	prostokątny	106 × 90 × 30	pg/p/w,p,c,k,os	gospodarcza	81 cer., 1 krzem., 9 koś.
171	2686	trójkątny	trapezowaty	60x54x25	1) gc/p/c,os 2) p/w/p++,w++	produkcyjna	88 cer., 1 koś., 40 pol.
172	2689	owalny	nieckowaty	262 × 158 × 34	gc/p/w	nieokreślona	1 cer.
173	2691	owalny	prostokątny	120 × 79 × 30	pg/p+(gc-)/p,w,c	gospodarcza	41 cer.
174	2697	owalny	nieckowaty	112 × 66 × 13	gc/p/w,c	nieokreślona	21 cer.
175	2700	owalny	schodkowy (obniżenie prostokątne)	108 × 68 × 22–32	1) pg/p 2) pg/p/w++,c,p	produkcyjna	7 cer.
176	2702	czworokątny z zaokrąglonymi narożami	prostokątny	120 × 110 × 46	pg/p/w,p++,c,os,k	gospodarcza	162 cer., 1 krzem., 5 koś., 6 pol.
177	2704	nerkowaty	nieckowaty	200 × 160 × 42	gc/p/(gc-)/p,c,w	nieokreślona	65 cer., 1 pol.
178	2709	owalne	trapezowaty	106 × 126 × 31	pg/p+/p,w+,c	produkcyjna?	45 cer., 3 pol.
179	2720	owalny	prostokątny	112 × 92 × 30	1) pl/p/c 2) p/w++	gospodarcza	33 cer.
180	2721	owalny	prostokątny	120 × 114 × 31	pl/p/w-/c	gospodarcza	20 cer.
181	2722	owalny	trapezowaty	96 × 66 × 32	gc/pg/p/w-,p,c	gospodarcza	134 cer., 10 pol.
182	2723	owalny	misowaty	139 × 101 × 40	1) pl/p/w- 2) pl/p/w++,c,p	produkcyjna?	36 cer., 6 pol.
183	2724	zbliżony do owalnego	zbliżony do prostokątnego	110 × 104 × 46	1) pl/p/w-,c,os,p 2) p+	gospodarcza	68 cer., 14 koś.
184	2725	owalny	prostokątny	80 × 64 × 36	gc/p/w,c,os	gospodarcza	30 cer., 1 koś.
185	2729	owalny	klepsydrowaty	113 × 63 × 42	1) pg/p/w- 2) pg/p+/w++,c,p	produkcyjna	102 cer.
186	2730	owalny	prostokątny	122 × 54 × 28	1) pg/p 2) pg/p+/w++,os,p+,c	produkcyjna	302 cer., 28 koś., 5 pol.

					3) gl/pg/p/w		
187	2758	kolisty	trapezowaty	70 × 62 × 40	pg/p/c	gospodarcza	11 cer.
188	2768	owalny	misowaty	95 × 60 × 44	pg/(gc-)/p-(w-),c	gospodarcza	12 cer.
189	2771	nieregularny	nieckowaty	604 × 192– 295 × 20–36	gc/p/p,os,c	mieszkalna?	252 cer., 8 pol.
190	2773	owalny	prostokątny	112 × 78 × 28	gc/pg/p/w,p,c,os	gospodarcza	24 cer., 1 koś.
191	2780	owalny	nieregularny	219 × 106 × 14–26	gc/p/w,c	nieokreślona	8 cer.
192	2785	owalny	prostokątny	90 × 80 × 28	1) pl/p/p,c 2) p/w+,p,c	gospodarcza	6 cer., 22 pol.
193	2786	owalny	zbliżony do trapezowatego	95 × 76 × 26	1) pg/p/w-,c,os,p 2) p/w+	gospodarcza	40 cer., 2 koś., 2 pol.
194	2787	owalny	workowaty	36 × 26 × 32	g/p/(w-)	dołek postupowy	
195	2788 A	kolisty	workowaty	30 × 30 × 28	pg/p-/w-,p,c	dołek postupowy	3 cer., 5 pol.
196	2794	owalny	misowaty	40 × 44 × 14	pl/p/w-,c,os	dołek postupowy	3 cer., 1 koś.
197	2810	owalny	nieckowaty	62 × 50 × 14	pl/p/w-,c,p	nieokreślona	1 cer., 1 pol.
198	2811	owalny	nieckowaty	62 × 42 × 14	pl/p/w-,c	nieokreślona	3 cer.
199	2812	kolisty	lejkwaty	30 × 28 × 42	pl/p/w,c	dołek postupowy	1 cer.
200	2867	zbliżona do czworokątnego	nieregularny	300 × 232 × 26	pl/gc/p/w,c,k,os,p	nieokreślona	89 cer., 1 krzem., 23 koś., 5 pol.
201	2892	owalny	nieckowaty	118 × 140 × 20	pl/p-/c	nieokreślona	4 cer.
202	2910	owalny	zbliżony do trapezowatego	210 × 146 × 60	pl/p/w-,c,p	gospodarcza	9 cer., 1 pol.
203	3059	owalny	misowaty	34 × 24 × 14	pl/p/w-	dołek postupowy	1 cer., 3 pol.
204	3071	owalny	nieregularny	130 × 66 × 20–44	1) pl/p/w- 2) pl/p-,(gc-)/w-, p,c	nieokreślona	3 cer.
205	3304	owalny	misowaty	116 × 94 × 8– 36	pg/p+/w,c,os	nieokreślona	1 cer., 7 koś.
206	3305	czworokątny z zaokrąglonymi narożami	misowaty	126 × 109 × 30	pg/p-/w-,c,os	gospodarcza?	1 cer., 1 koś.
207	3306	nieregularny	misowaty	124 × 56–72 × 42	pg/p/w-,c	gospodarcza?	8 cer.
208	3308	czworokątny z zaokrąglonymi narożami	misowaty	82 × 60 × 34	pl/p+ /w-,c	gospodarcza?	1 cer.
209	3354	nerkowaty	nieckowaty	90 × 50 × 22	pg/p-/c	nieokreślona	1 cer.
210	3392 A	nieregularnie owalny	nieregularny	300 × 100– 130 × 10–54	1) pg/p+/w-,c 2) pl/p-	nieokreślona	4 cer.
211	3481	kolisty	nieckowaty	32 × 30 × 12	pl/p-/w-,c	dołek postupowy	2 cer.
212	3538	kolisty	trapezowaty	38 × 34 × 15	pg/p/w-,c	dołek postupowy	3 cer.
213	3539	owalny	schodkowy (obniżenie prostokątne)	210 × 138 × 49	pg/p+,(gc-)/w,c	gospodarcza?/ produkcyjna?	8 cer.
214	3540	owalny	prostokątny	360 × 223 × 48	pg/p/w,c,os,p	półziemianka	11 cer., 1 koś., 1 pol.
215	3551	owalny	trapezowaty	73 × 52 × 20	pg/p,w-,c	gospodarcza	6 cer.
216	2464	?	?	?	?	nieokreślona	30 cer.

Źródło: opracowanie własne
Source: author's own study

Objaśnienia do wypełnisk obiektów:

1) szkielet mineralny: pl – piasek lekki, pg – piasek gliniasty, gl – glina lekka, gc – glina ciężka

2) udział próchnicy: p – próchnica

elementy kulturowe: w – spalenizna, c – ceramika, k – krzemienie, os – kości, p – polepa

An explanation of the features' fills:

1) Mineral composition: pl – light sand; pg – clayey sand; gl – light clay; gc – heavy clay

2) Contribution of humus: p – humus

cultural elements: w – burnt matter; c – pottery; k – flints; os – bones; p – scorched clay

Literatura

Blajer W.

2001 *Skarby przedmiotów metalowych z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza na ziemiach polskich*, Kraków.

Bönisch E.

2004 *Häuser, Speicherplätze und Siedlungsmuster – Neues zu Siedlungen der Lausitzer Kultur links Neisse*, Biblioteka Archeologii Środkowego Nadodrza, z. 2, *II polsko-niemieckie spotkania archeologiczne, Odra – Przeszkoda czy pomost w ekspansji kulturowej? Dychów 29 kwietnia – 1 maja 2004 r.*, red. S. Groblica, A. Jaszewska, S. Górka, Zielona Góra, 91–120.

Cnotliwy E.

1960 *Wyniki badań ratowniczych na osadzie kultury łużyckiej w Sibinie, pow. Kamień*, „Materiały Zachodniopomorskie” 6, 41–60.

1976 *Osadnictwo ludności kultury łużyckiej na Wzgórzu Zamkowym w Szczecinie w świetle badań w latach 1967–1974*, „Materiały Zachodniopomorskie” 22, 7–70.

Durczewski D., Śmigielski W.

1966 *Materiały do osadnictwa ludności kultury łużyckiej w Wielkopolsce, część II*, „Fontes Archaeologici Posnanienses” 17, 65–195.

Dzieduszycki W.

1998 *Święty Wojciech, st. 10 (GAZ nr 57) – badania wykopaliskowe*, [w:] *Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego*, t. 1, *Ziemia Lubuska*, red. R. Mazurowski, 241–267.

Dzieduszycki W., Makiewicz T., Sobucki A.

1998 *Nowa Wieś, st. 1 i 12 (GAZ 43/43a) – badania wykopaliskowe*, [w:] *Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego*, t. 1, *Ziemia Lubuska*, red. R. Mazurowski, 117–188.

Fudziński M.

1998 *Cmentarzysko ludności kultury pomorskiej w Głazicy, gm. Szemud, stanowisko nr 3*, „Pomorania Antiqua” 17, 191–222.

Gediga B.

1967 *Plemiona kultury łużyckiej w epoce brązu na Śląsku Środkowym*, Wrocław.

1979 *Zagadnienia religii*, [w:] *Prahistoria ziem polskich*, t. 4, red. J. Dąbrowski, Z. Rajewski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 320–341.

- Gedl M.**
1968 *Cmentarzysko kultury wschodniopomorskiej w Zwarowie, pow. Lębork, „Pomorania Antiqua” 2, 189–215.*
- Griese S.**
1982 *Die Göritzer Gruppe, Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Potsdam, t. 16, Berlin.*
- Kabaciński J., Krause E., Szamałek K., Winiarska-Kabacińska M.**
1998 *Żółwin, st. 29 (GAZ nr 63) – badania wykopaliskowe, [w:] Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego, t. 1, Ziemia Lubuska, red. R. Mazurowski, 315–359.*
- Kaczmarek M.**
2002 *Zachodnio-wielkopolskie społeczności kultury łużyckiej w epoce brązu, Poznań.*
2006 *Pradolina Noteci w dobie rozwoju kultury łużyckiej, [w:] Pradolina Noteci na tle pradziejowych i wczesnośredniowiecznych szlaków handlowych, red. H. Machajewski, J. Rola, Poznań, 157–181.*
- Kadrow S.**
1991 *Iwanowice stanowisko Babia Góra, cz. I. Rozwój przestrzenny osady z wczesnego okresu epoki brązu, Kraków.*
- Kaniewska D., Sobucki A.**
2006 *Wielokulturowa osada w Międzyrzeczu, stan. 108, [w:] Współczesnymi drogami w przeszłość. IV Polsko-Niemieckie Spotkania Archeologiczne, Dychów 15–18 listopada 2005, t. 2, red. S. Groblica, A. Jaszewska, Zielona Góra, 137–196.*
- Kondracki J.**
2000 *Geografia regionalna Polski, Warszawa.*
- Kostrzewski J.**
1958 *Kultura łużycka na Pomorzu, Poznań.*
- Kośko A.**
1979 *Rozwój kulturowy społeczeństw Kujaw w okresach schyłkowego neolitu i wczesnej epoki brązu, Poznań.*
- Kozłowska D.**
1993 *Cmentarzysko ludności kultury pomorskiej w Dobrowie, „Materiały Zachodniopomorskie” 39, 7–83.*
1997 *Osada ludności kultury łużyckiej ze Szczecina-Niemierzyna, „Materiały Zachodniopomorskie” 43, 113–158.*

Kruk J., Milisauskas S.

- 1981 *Wyżynne osiedle neolityczne w Bronocicach, woj. kieleckie*, „Archeologia Polski” 26, 65–113.

Krzyszowski A.

- 1998 *Święty Wojciech, st. 10 (GAZ nr 57) – badania wykopaliskowe cmentarzyska kultury łużyckiej*, [w:] *Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego*, t. 1, *Ziemia Lubuska*, red. R. Mazurowski, 199–240.
- 2006 *Wyniki badań wykopaliskowych w wielokulturowej osadzie w Międzyrzeczu (stan. 78) w woj. lubuskim*, [w:] *Współczesnymi drogami w przeszłość. IV Polsko-Niemieckie Spotkania Archeologiczne, Dychów 15–18 listopada 2005*, t. 2, red. S. Groblica, A. Jaszewska, Zielona Góra, 7–101.

Krzyszowski A., Sobucki A.

- 1998 *Żółwin, st. 30 (GAZ nr 65) – badania wykopaliskowe*, *Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego*, t. 1, *Ziemia Lubuska*, red. R. Mazurowski, 368–401.

Krzyszowski A., Szamałek K.

- 1998 *Żółwin, st. 2 i 18 (GAZ nr 61/62) – badania wykopaliskowe*, [w:] *Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego*, t. 1, *Ziemia Lubuska*, red. R. Mazurowski, 275–314.

Lewczuk J.

- 2004 *Sękowice gmina Gubin, stanowisko 8. Cmentarzysko ciałopalne kultury łużyckiej ze starszego okresu przedrzymskiego*, Zielona Góra.

Łuka J.L.

- 1953 *Cmentarzysko z wczesnego i środkowego okresu lateńskiego w Sokołowicach w pow. kościańskim*, „*Fontes Archeologici Posnanienses*” 3, 98–146.
- 1971 *Obrządek pogrzebowy i wierzenia u plemion kultury wschodniopomorskiej na Pomorzu Gdańskim – część II*, „*Pomorania Antiqua*” 3, 21–100.

Machjewski H., Rola J.

- 2006 *Wprowadzenie*, [w:] *Pradolina Noteci na tle pradziejowych i wczesnośredniowiecznych szlaków handlowych*, red. H. Machajewski, J. Rola, Poznań, 7–14.

Marcinkian A.

- 1974 *Stan badań nad kulturą łużycką epoki brązu w północnej części Dolnego Śląska*, „*Zielonogórskie Zeszyty Muzealne*” 4, 41–65.
- 1986 *Z badań nad epoką brązu i wczesną epoką żelaza na Ziemi Lubuskiej*, „*Rocznik Lubuski*” 14, 103–118.

Marciniak A.

2006 *Problematyka stref kontaktowych w pradziejach*, [w:] *Pradolina Noteci na tle pradziejowych i wczesnośredniowiecznych szlaków handlowych*, red. H. Machajewski, J. Rola, Poznań, 15–21.

Michalski J.

1983 *Zagadnienia systematyzacji i interpretacji obiektów nieruchomych (Ze studiów nad osadami otwartymi kultury łużyckiej)*, „Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne” 5, 135–195.

Minta-Tworzowska D.

1982 *O metodzie systematyki wytworów kulturowych (na podstawie ceramiki naczyniowej z Kru-szy Zamkowej, stanowisko 3)*, „Fontes Archaeologici Posnanienses” 31, 145–184.

Nawrolski T.

1972 *Relikty osady kultury łużyckiej na wzgórzu klasztornym w Cedyni, pow. Chojna*, „Materiały zachodniopomorskie” 18, 27–49.

Skrzypek I.

1998 *Materiały archeologiczne ludności kultury łużyckiej i pomorskiej z woj. koszaliń-skiego*, „Pomorania Antiqua” 17, 143–189.

Szamałek K.

1998 *Długoszyn, st. 3 (GAZ nr 20) – badania wykopaliskowe*, [w:] *Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego*, t. 1, *Ziemia Lubuska*, red. R. Mazurowski, 61–79.

Szamałek K., Sawiccy J. i T.

1998 *Górzycza, st. 17 (CAZ nr 4) – badania sondażowe*, [w:] *Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego*, t. 1, *Ziemia Lubuska*, red. R. Ma-zurowski, 19–30.

Tyszler L., Marchelak I.

2006 *Osada kultury łużyckiej z IV–V okresu epoki brązu i okresu halsztackiego w Kowalewicach stanowisko 6–7, pow. Zgierz, woj. łódzkie*, [w:] *Z badań nad osadnictwem epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Europie Środkowej*, red. W. Blajer, Łódź, 87–107.

Uciechowska-Gawron A.

2006 *Osadnictwo łużyckie i wczesnośredniowieczne na stanowisku Święty Wójciech nr 17*, [w:] *Współczesnymi drogami w przeszłość. IV Polsko-Niemieckie Spot-kania Archeologiczne, Dychów 15–18 listopada 2005*, t. 2, red. S. Groblica, A. Jaszewska, Zielona Góra, 213–262.

Wawrzyniak P.

- 2004 *Nowe cmentarzysko ludności kultury lużyckiej z V okresu brązu w Głińsku, powiat Świebodzin, Biblioteka Archeologii Środkowego Nadodrza, z. 2, II polsko-niemieckie spotkania archeologiczne, Odra – Przeszkoda czy pomost w ekspansji kulturowej? Dychów 29 kwietnia – 1 maja 2004 r., red. S. Groblica, A. Jaszewska, S. Górka, Zielona Góra, 77–90.*

Wesołowski S.

- 1983 *Plemiona kultury lużyckiej na terenie Szczecina (od XII do IV wieku p.n.e.), [w:] Pradzieje Szczecina, t. 1, red. W. Filipowiak, G. Labuda, Warszawa–Poznań, 279–468.*

Wiklak H.

- 1972 *Późniejsze stadia rozwojowe środkowopolskiej grupy kultury lużyckiej, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna” 19, 15–172.*

Wilgocki E.

- 1991 *Osada ludności kultury lużyckiej n stanowisku 1 w Wierzchlasie, woj. szczecińskie, „Materiały Zachodniopomorskie” 37, 19–45.*

Wojtasik J.

- 1958 *Pozostałości osady lużyckiej na wzgórzu „Młynówka” w Wolinie, „Materiały Zachodniopomorskie” 4, 49–104.*

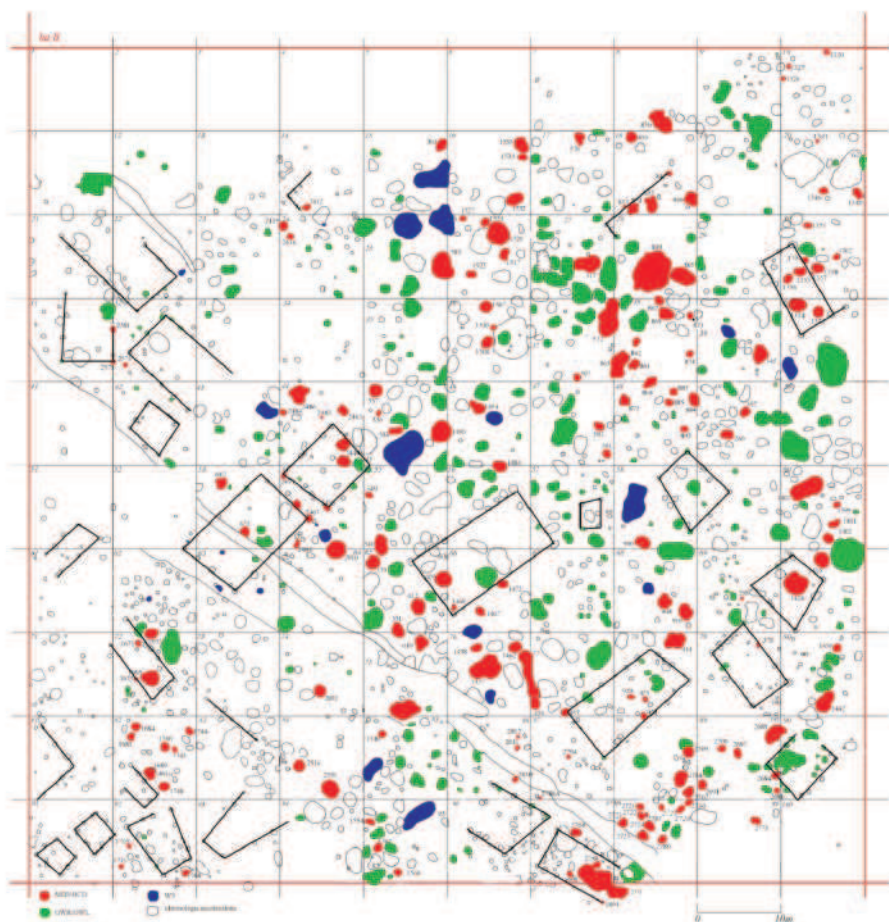
Wołągiewicz R.

- 1979 *Kultura pomorska a kultura oksywska, [w:] Problemy kultury pomorskiej, red. T. Malinowski, Koszalin, 33–71.*

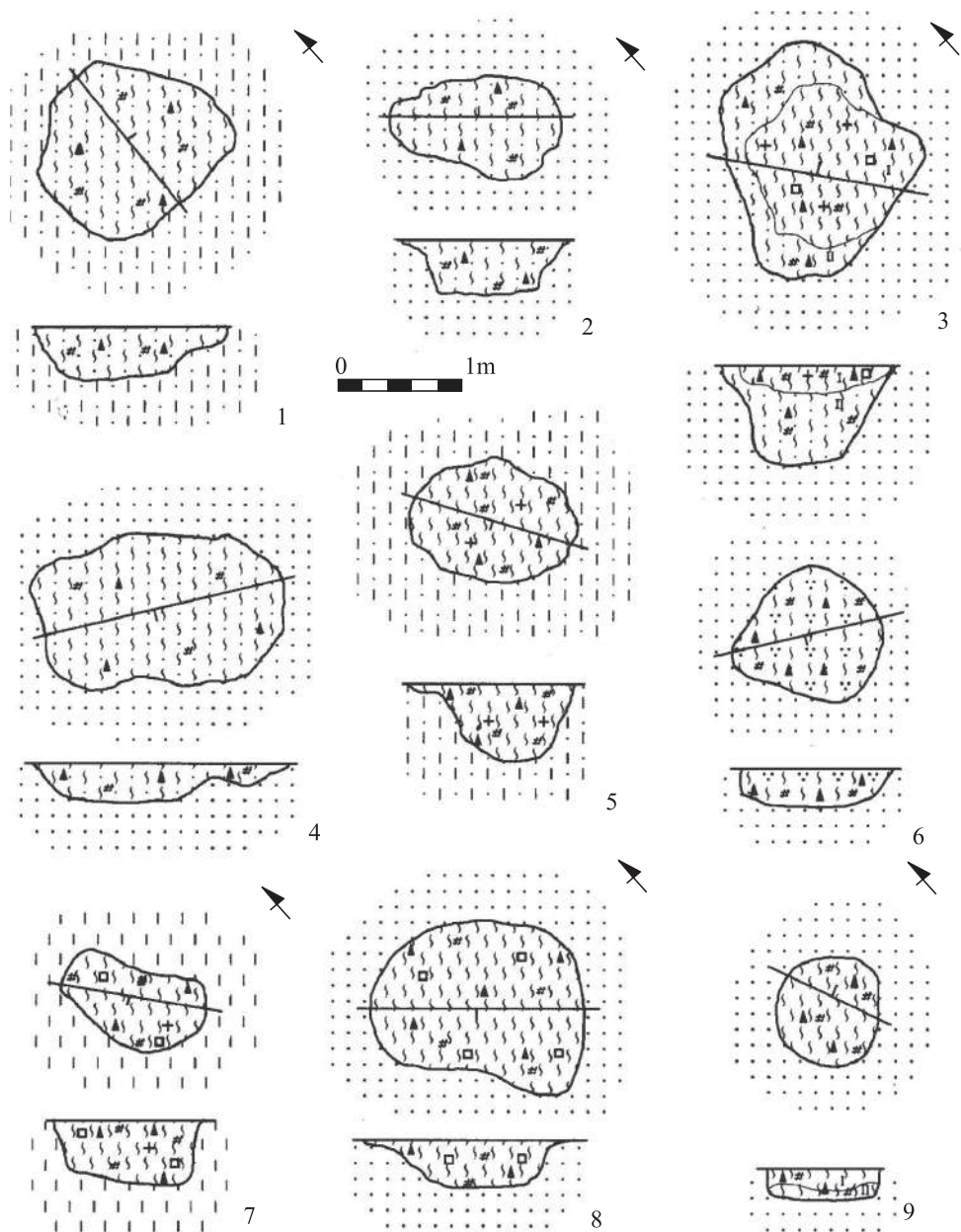
Ryc. 1. Deszczno, stan. 11/13, gm. *loco*, pow. Gorzów Wlkp. Lokalizacja stanowiska archeologicznego na mapie w skali 1:10 000

Fig. 1. Deszczno, site 11/13, Deszczno commune, Gorzów Wielkopolski district. Location of the archaeological site on the 1:10 000 map

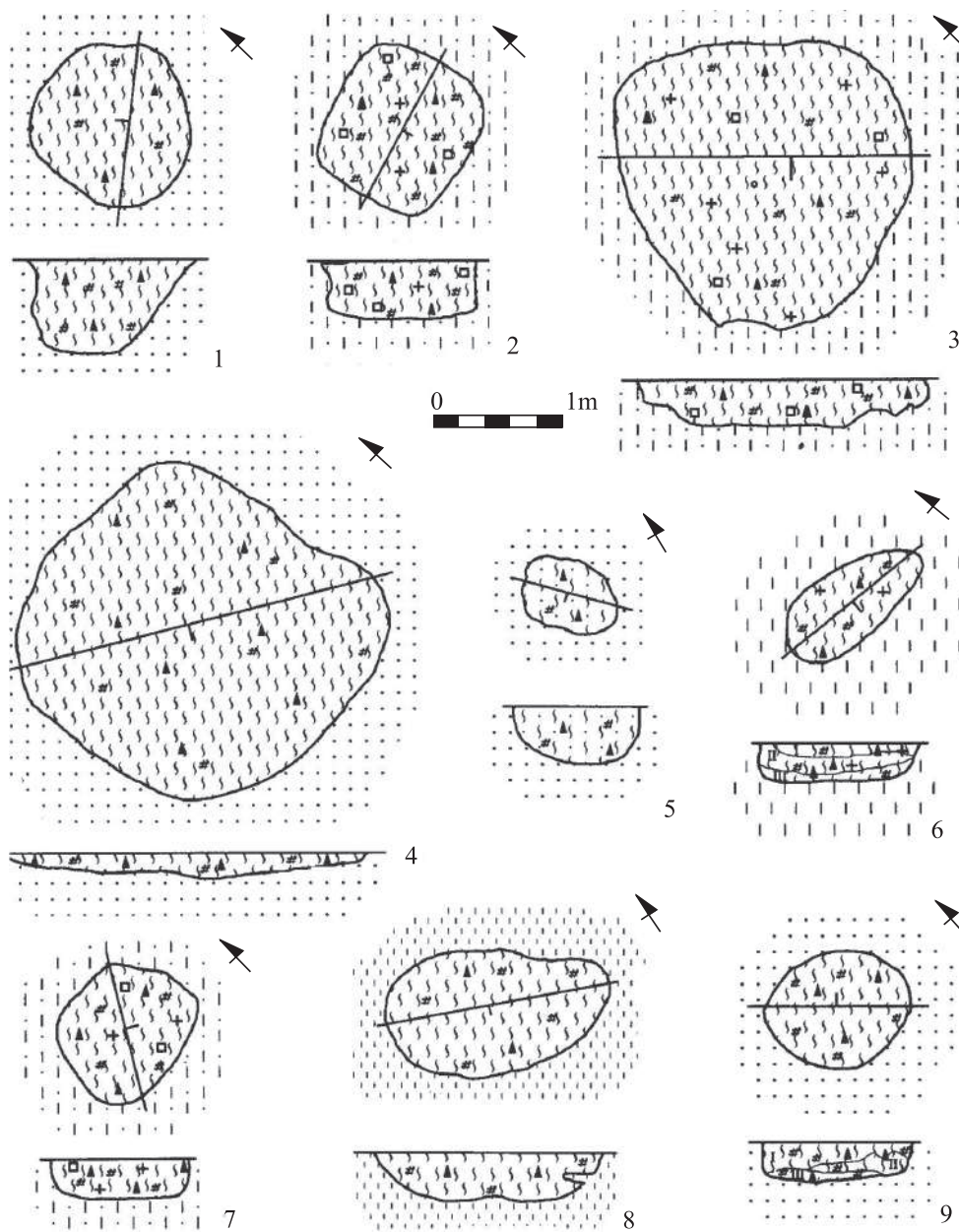
Ryc. 2. Deszczno, stan. 11/13. Rozrzut obiektów KŁŻ w obrębie hektara II, oprac. B. Rogalski, W. Kudra, D. Kozłowska

Fig. 2. Deszczno, site 11/13. Distribution of the Lusatian culture features within hectare II, prepared by B. Rogalski, W. Kudra and D. Kozłowska

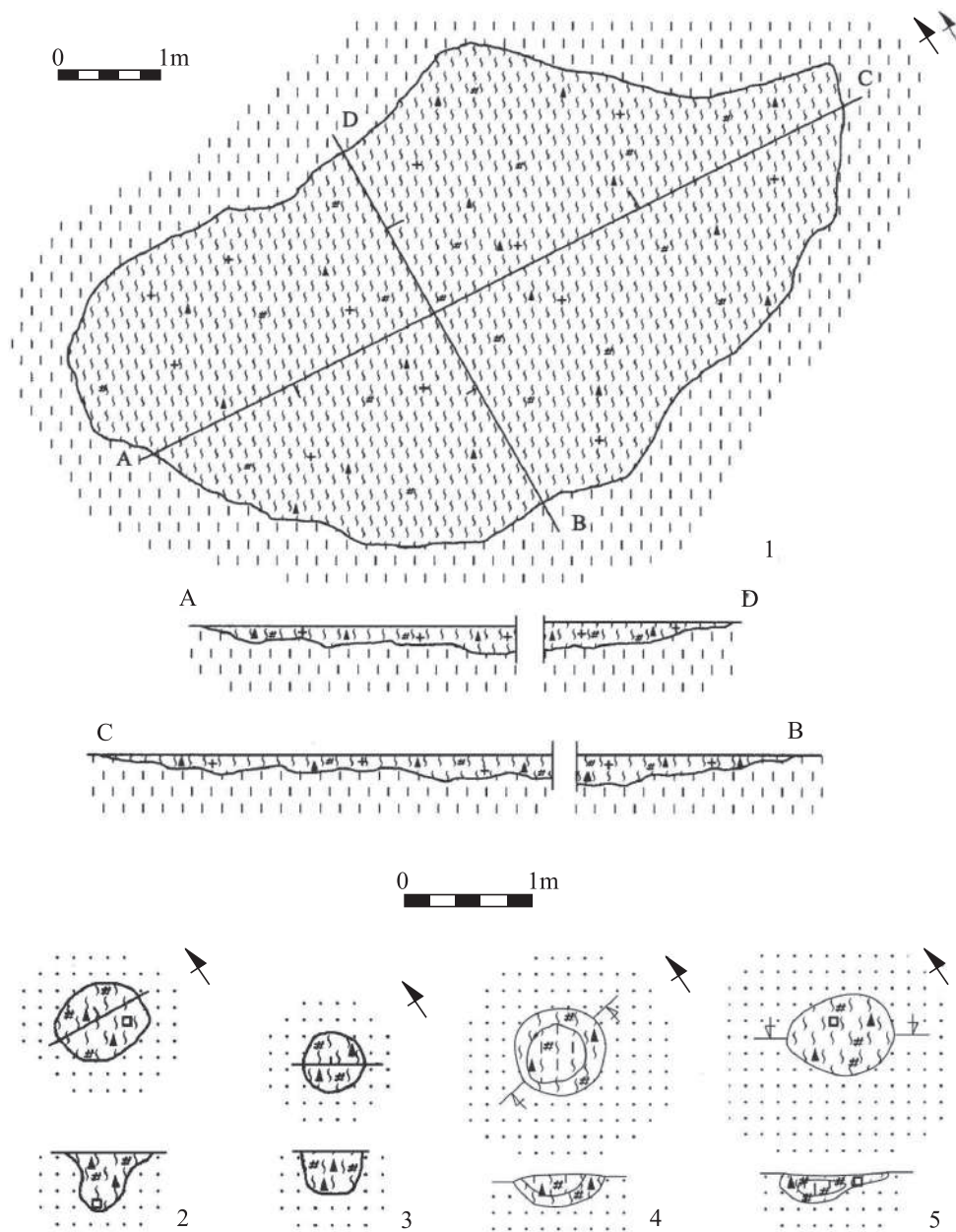
Ryc. 3. Deszczno, stan. 11/13. Wybór obiektów KŁŻ: jamy gospodarcze: 1-9 – 539, 553, 908, 855, 966, 2721, 2591, 2785, 1478, rys. R. Pietrzak

Fig. 3. Deszczno, site 11/13. Selection of the Lusatian culture features: storage pits: 1-9 – 539, 553, 908, 855, 966, 2721, 2591, 2785, 1478, drawing R. Pietrzak

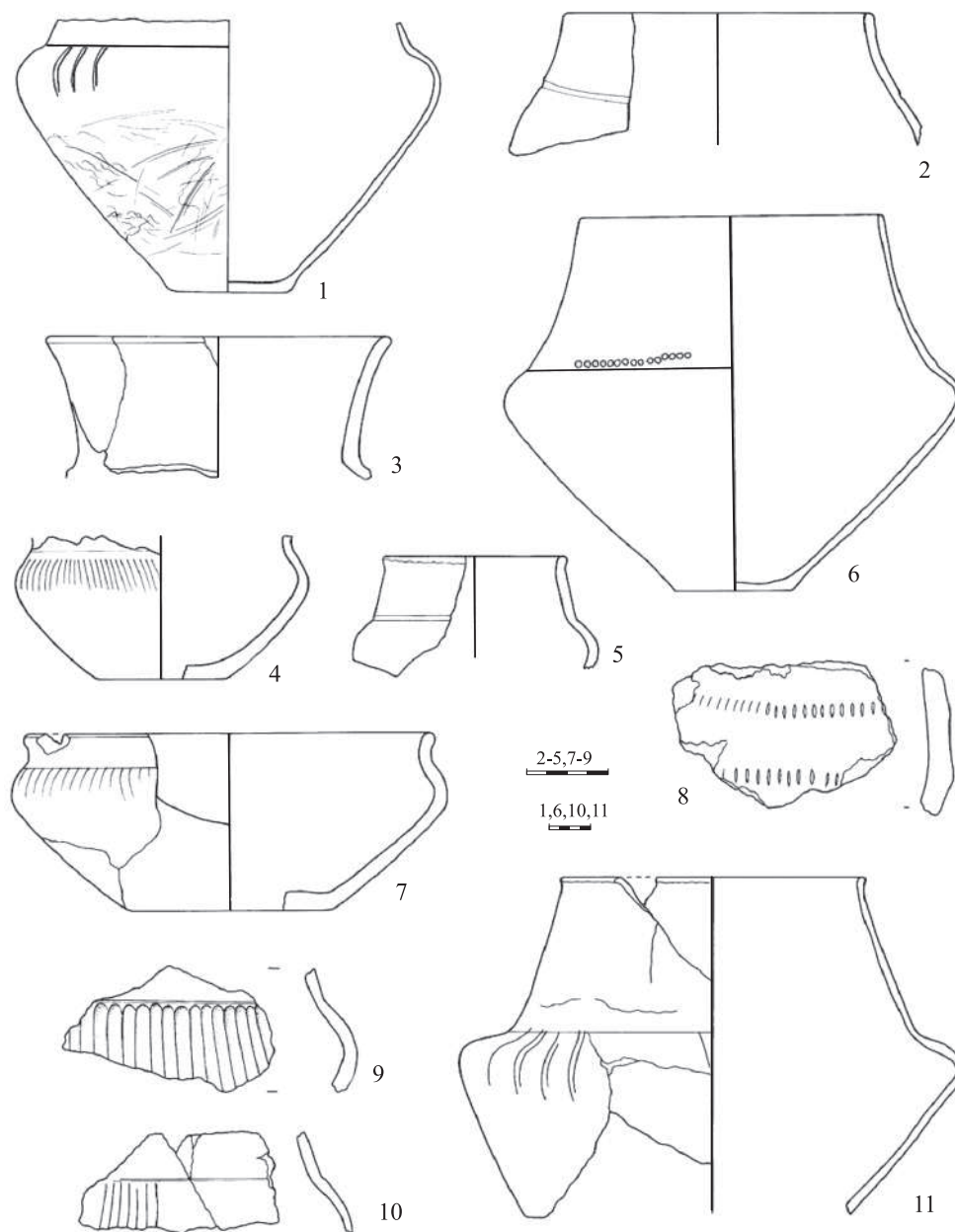
Ryc. 4. Deszczno, stan. 11/13. Wybór obiektów KŁŻ: 1-3, 5, 7-9 – jamy gospodarcze (1373, 2702, 2284, 768, 2674, 1586, 2720); 6 – jama produkcyjna (2730); 4 – półziemianka (1424), rys. R. Pietrzak

Fig. 4. Deszczno, site 11/13. Selection of the Lusatian culture features: 1-3, 5, 7-9 – storage pits (1373, 2702, 2284, 768, 2674, 1586, 2720); 6 – production pit (2730); 4 – semi-sunken house (1424), drawing R. Pietrzak

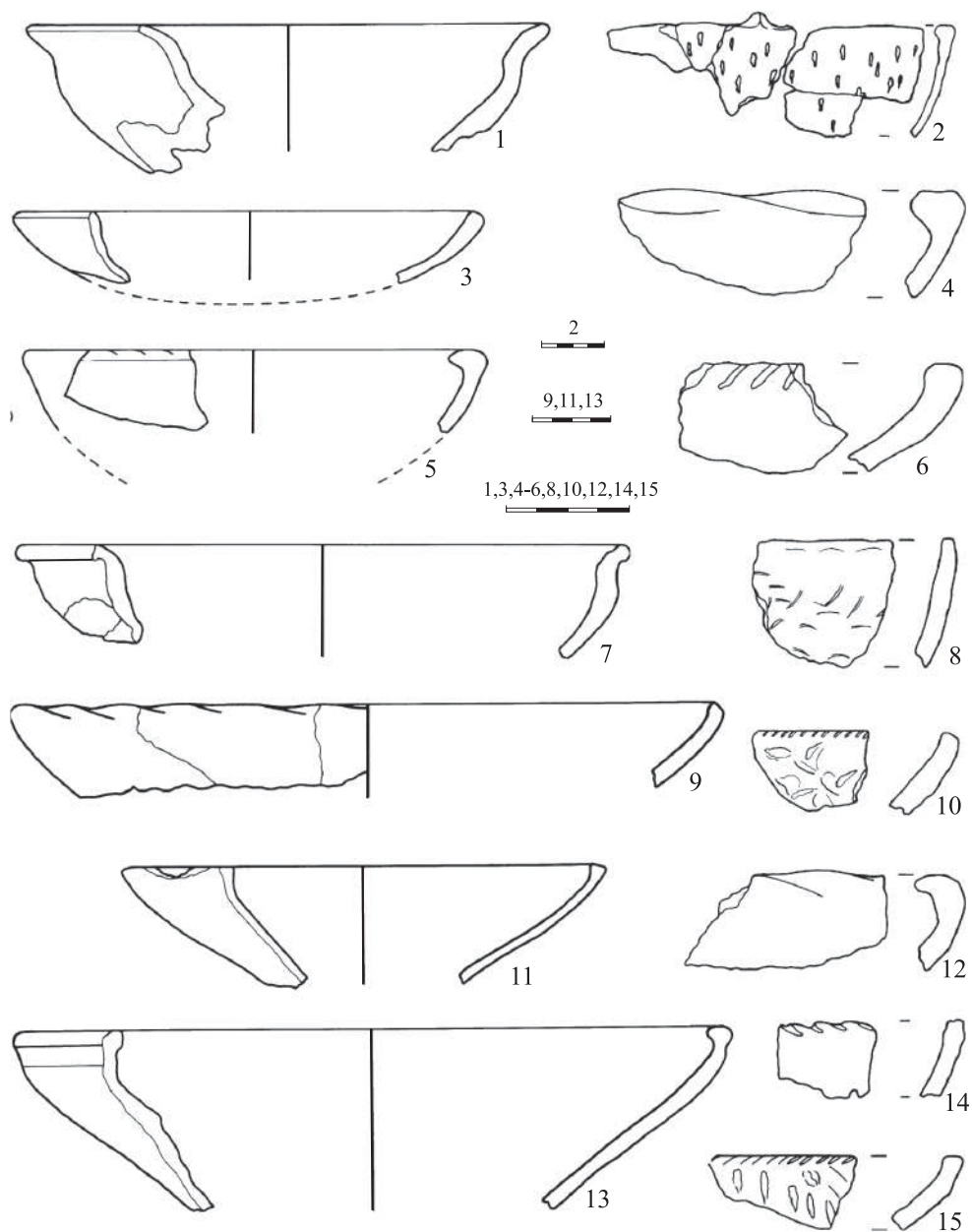
Ryc. 5. Deszczno, stan. 11/13. Wybór obiektów KŁŻ: 1 – jama nieokreślona (893); 2–3 – dolki posłupowe (1570, 1838); 4–5 – piece (2416, 2412), rys. R. Pietrzak

Fig. 5. Deszczno, site 11/13. Selection of the Lusatian culture features: 1 – pits of unrecognized function (893); 2–3 – postholes (1570, 1838); 4–5 – kilns (2416, 2412), drawing R. Pietrzak

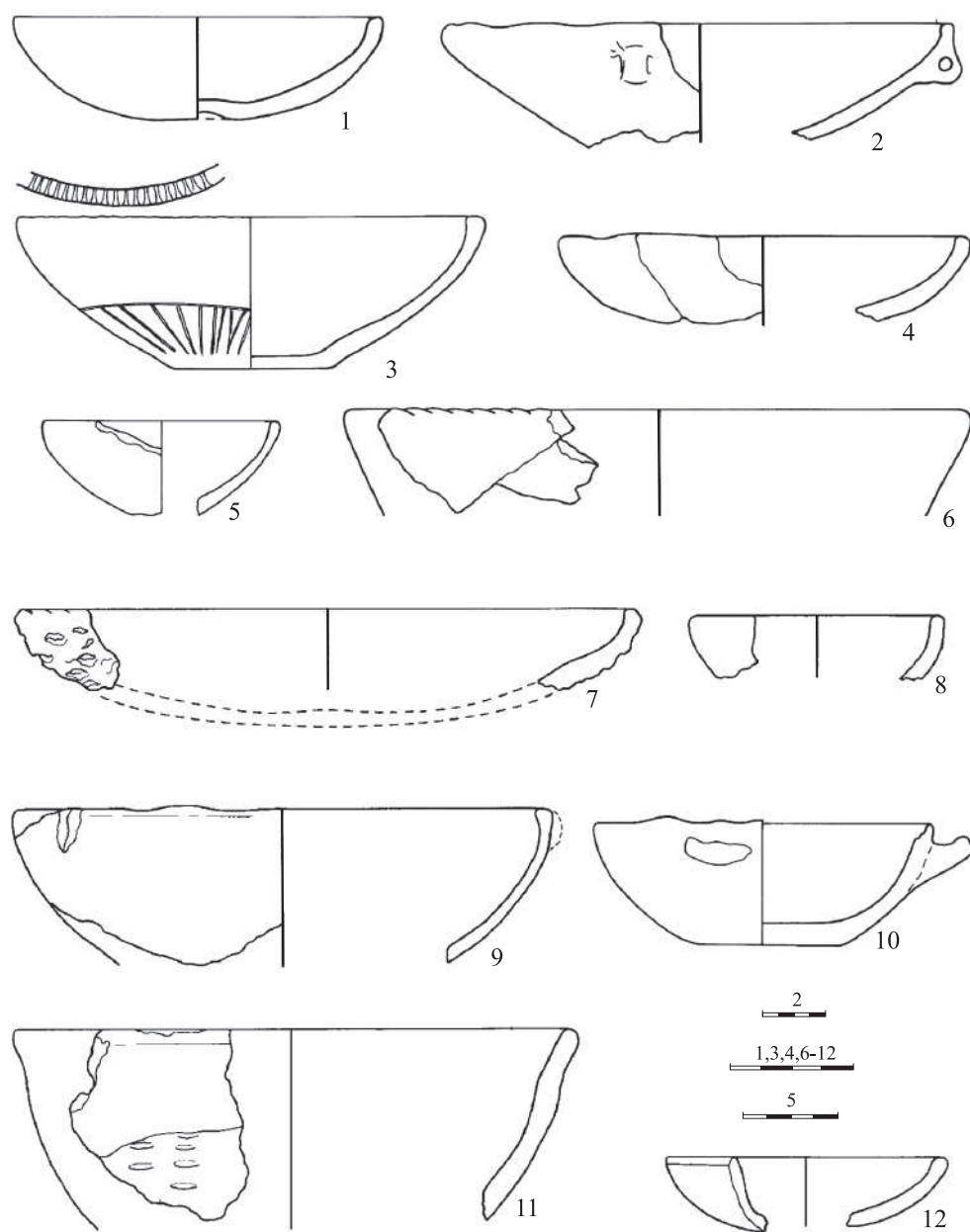
Ryc. 6. Deszczno, stan. 11/13. Wybór ceramiki KŁŻ: 1 – 2867; 2–5 – 768; 3 – I 42A; 4 – 512; 6 – luźne; 7 – 517; 8 – 2300; 9 – I 32D; 10 – 2730; 11 – 260, rys. I. Sukiennicka

Fig. 6. Deszczno, site 11/13. Selection of the Lusatian culture pottery: 1 – 2867; 2–5 – 768; 3 – I 42A; 4 – 512; 6 – stray; 7 – 517; 8 – 2300; 9 – I 32D; 10 – 2730; 11 – 260, drawing I. Sukiennicka

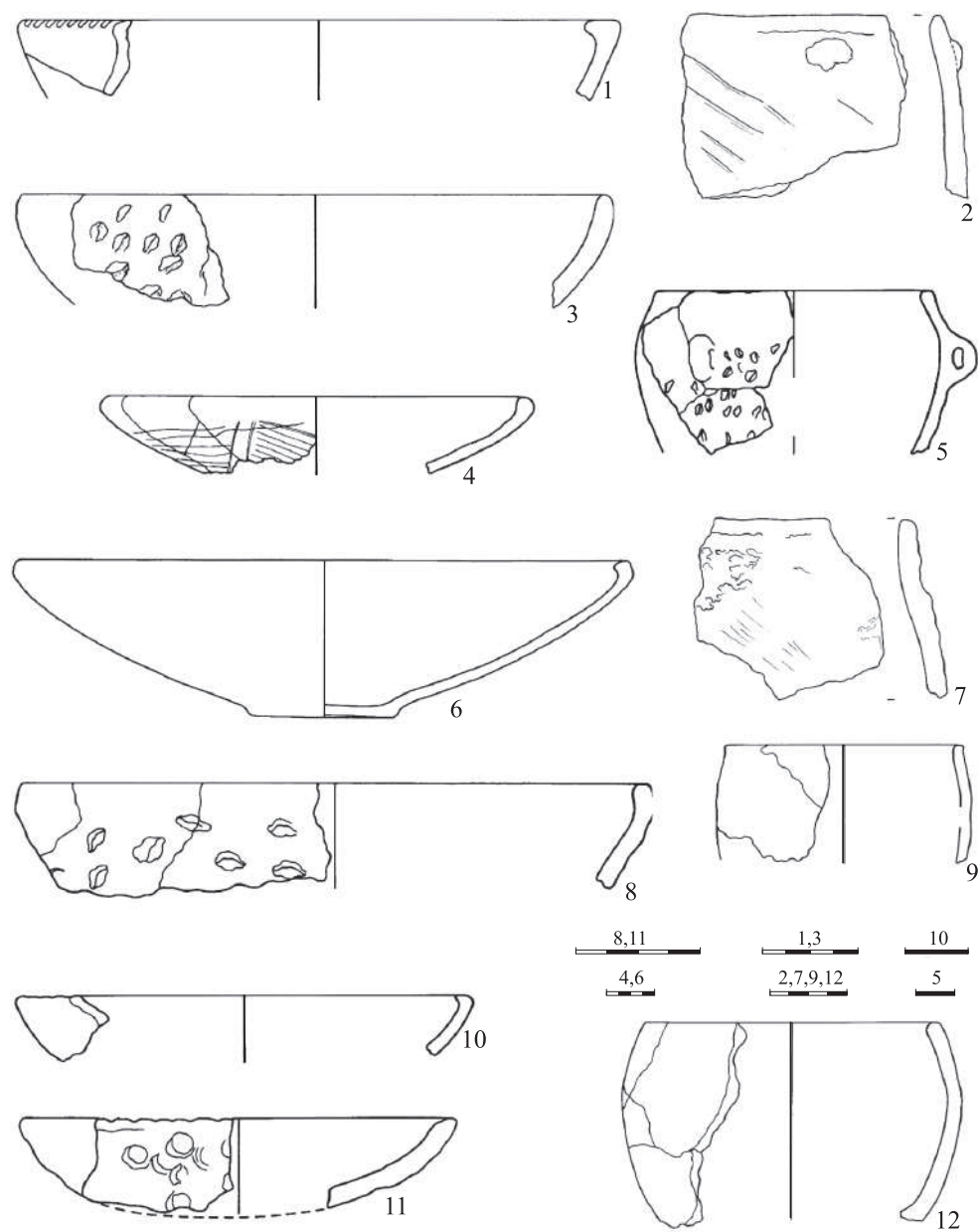

Ryc. 7. Deszczno, stan. 11/13. Wybór ceramiki KŁŻ: 1 – I 42A; 2 – 2700; 3, 5 – 184; 4, 8 – I 42D; 6 – II 76D; 7 – 971; 9 – 849; 10, 13, 15 – I 42A; 11 – 1442; 12 – II 26C; 14 – I 14A/B, rys. I. Sukiennicka

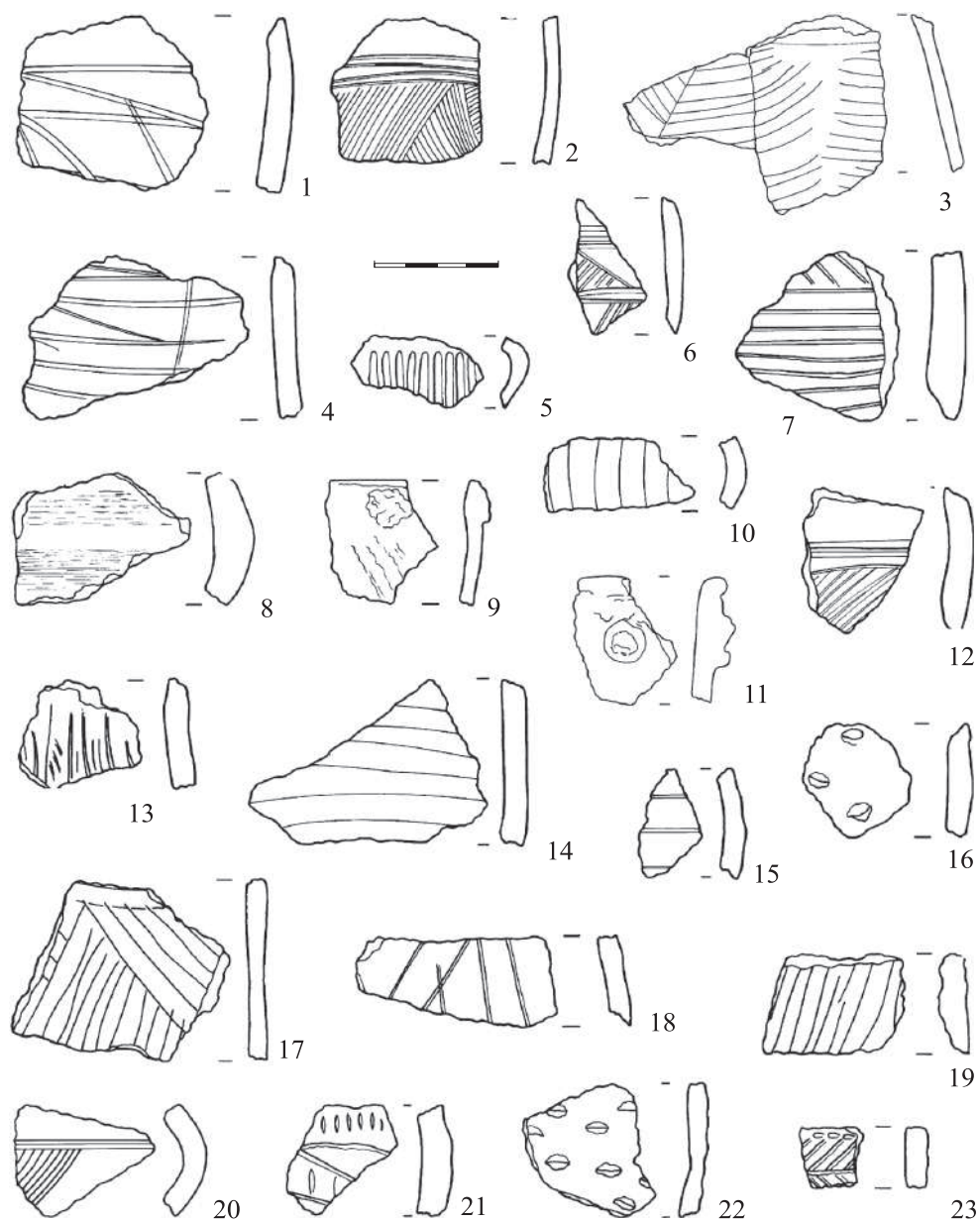
Fig. 7. Deszczno, site 11/13. Selection of the Lusatian culture pottery: 1 – I 42A; 2 – 2700; 3, 5 – 184; 4, 8 – I 42D; 6 – II 76D; 7 – 971; 9 – 849; 10, 13, 15 – I 42A; 11 – 1442; 12 – II 26C; 14 – I 14A/B, drawing I. Sukiennicka

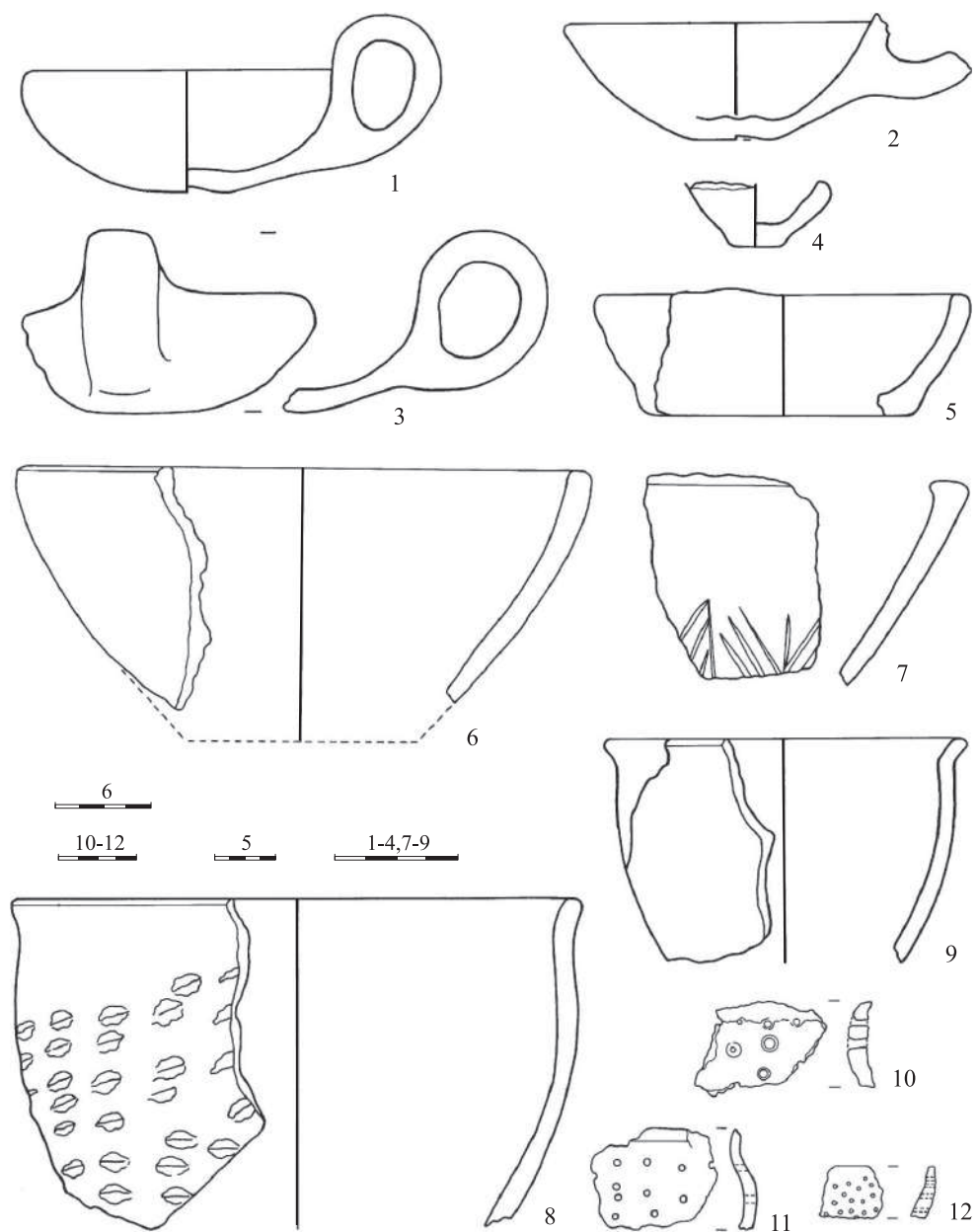
Ryc. 8. Deszczno, stan. 11/13. Wybór ceramiki KŁŻ: 1 – 2771; 2 – 345; 3 – 38D/39C; 4 – II 19B; 5 – I 32C; 6 – 2704; 7 – II 48A; 8, 12 – 2702; 9 – 2449; 10 – 2269; 11 – II 59D, rys. I. Sukiennicka
 Fig. 8. Deszczno, site 11/13. Selection of the Lusatian culture pottery: 1 – 2771; 2 – 345; 3 – 38D/39C; 4 – II 19B; 5 – I 32C; 6 – 2704; 7 – II 48A; 8, 12 – 2702; 9 – 2449; 10 – 2269; 11 – II 59D, drawing I. Sukiennicka

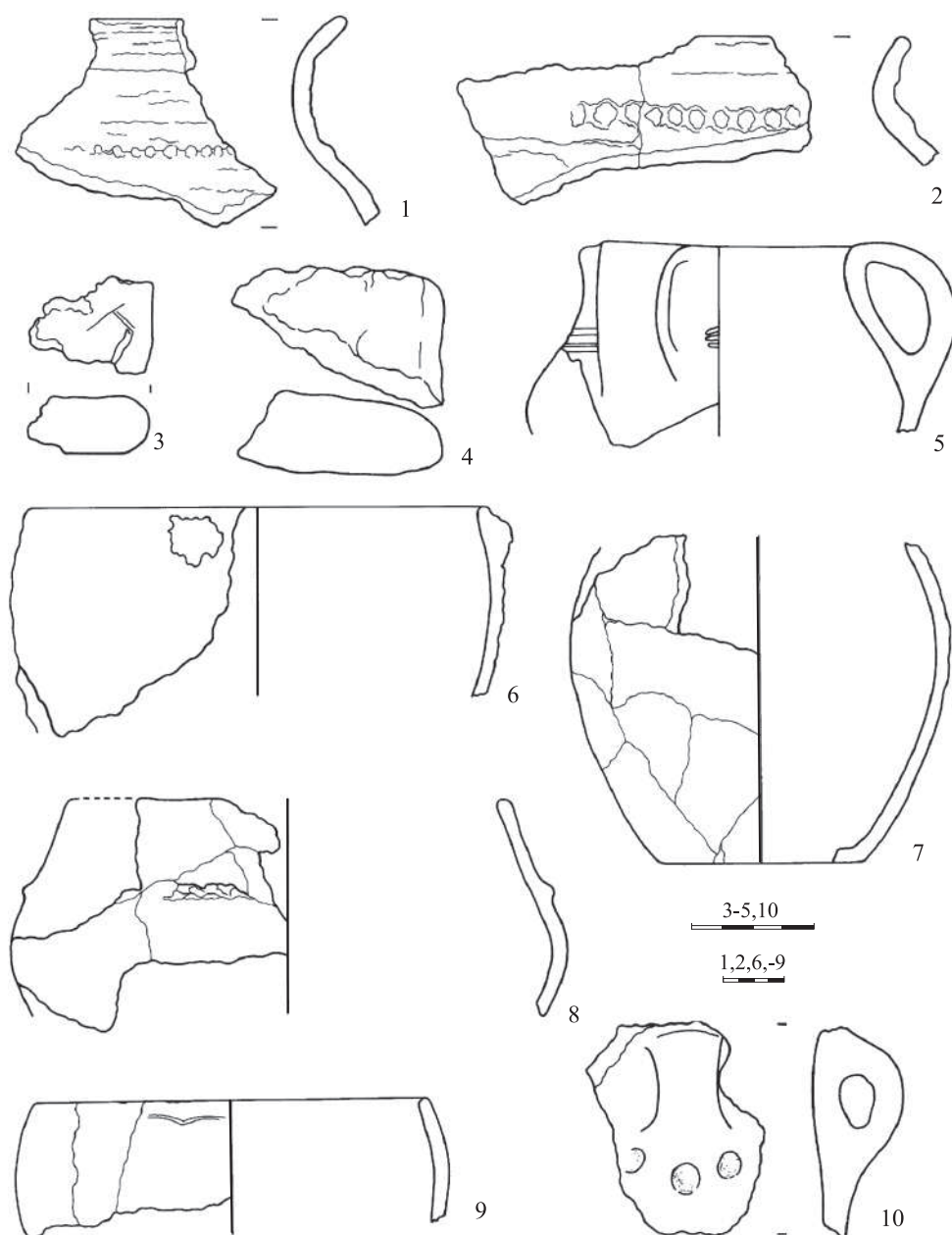
Ryc. 9. Deszczno, stan. 11/13. Wybór ceramiki KŁŻ: 1 – 1 42D; 2 – I 32B; 3 – I 32C; 4 – 2730; 6 – luźne; 5, 7 – 2704; 8 – I 42B; 9 – 1584; 10 – 2361; 11 – I 62B; 12 – 2483, rys. I. Sukiennicka
 Fig. 9. Deszczno, site 11/13. Selection of the Lusatian culture pottery: 1 – 1 42D; 2 – I 32B; 3 – I 32C; 4 – 2730; 6 – stray; 5, 7 – 2704p; 8 – I 42B; 9 – 1584; 10 – 2361; 11 – I 62B; 12 – 2483, drawing I. Sukiennicka

Ryc. 10. Deszczno, stan. 11/13. Wybór ceramiki KŁŻ: 1, 2, 5; 6, 19 – I 42D; 3 – 849; 4 – I 32C; 7 – 1512; 8 – (?); 9, 23 – 2702; 10 – I 42B; 11 – 454; 12 – II 76C; 13 – II 52; 14 – I 42A; 15 – 1584; 16 – 2269; 17 – I 32D; 18 – II 40A; 20 – 2771; 21 – 1457; 22 – 1442, rys. I. Sukiennicka
 Fig. 10. Deszczno, site 11/13. Selection of the Lusatian culture pottery: 1, 2, 5, 6, 19 – I 42D; 3 – 849; 4 – I 32C; 7 – 1512; 8 – (?); 9, 23 – 2702; 10 – I 42B; 11 – 454; 12 – II 76C; 13 – II 52; 14 – I 42A; 15 – 1584; 16 – 2269; 17 – I 32D; 18 – II 40A; 20 – 2771; 21 – 1457; 22 – 1442, drawing I. Sukiennicka

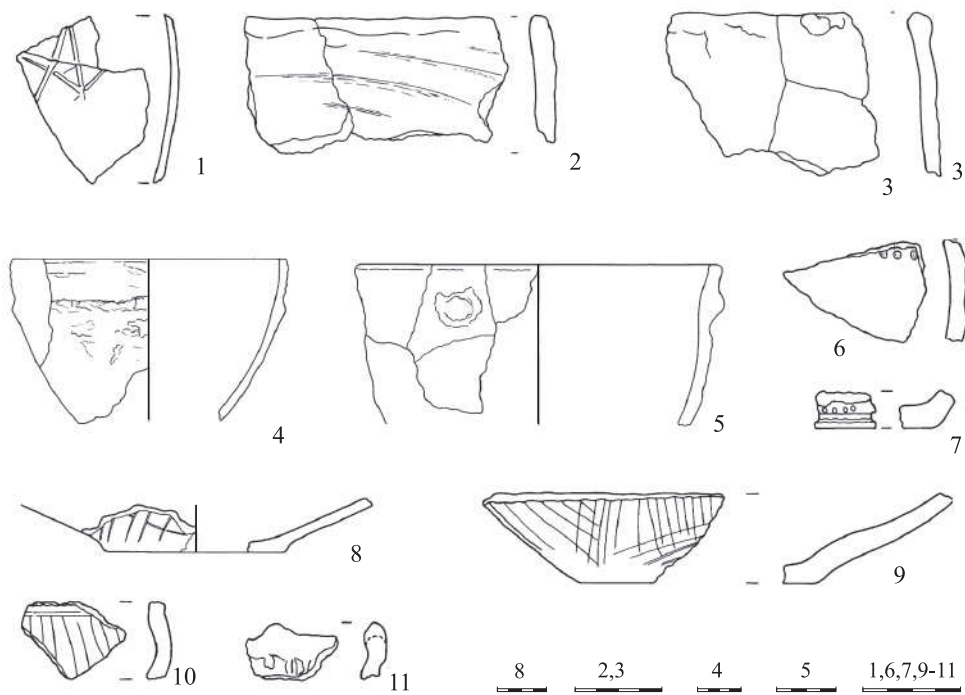

Ryc. 11. Deszczno, stan. 11/13. Wybór ceramiki KŁŻ: 1-2 - 352; 3 - 32B; 4 - 861; 5 - II 34; 6 - II 26D; 7 - II 46D; 8 - 2771; 9 - I 32; 10 - II 91D; 11 - II 52; 12 - I 42B, rys. I. Sukiennicka
 Fig. 11. Deszczno, site 11/13. Selection of the Lusatian culture pottery: 1-2 - 352; 3 - 32B; 4 - 861; 5 - II 34; 6 - II 26D; 7 - II 46D; 8 - 2771; 9 - I 32; 10 - II 91D; 11 - II 52; 12 - I 42B, drawing I. Sukiennicka

Ryc. 12. Deszczno, stan. 11/13. Wybór ceramiki KŁŻ: 1, 7 – 849; 2 – I 42D; 3 – I 42B; 4 – 1635; 5 – 517; 6 – 2702; 8 – I 22C; 9 – 1512; 10 – I 52D, rys. I. Sukiennicka

Fig. 12. Deszczno, site 11/13. Selection of the Lusatian culture pottery: 1, 7 – 849; 2 – I 42D; 3 – I 42B; 4 – 1635; 5 – 517; 6 – 2702; 8 – I 22C; 9 – 1512; 10 – I 52D, drawing I. Sukiennicka

Ryc. 13. Deszczno, stan. 11/13. Wybór ceramiki KŁŻ: 1 – 1484; 2–3 – II 19B; 4 – 861; 5 – 2771; 6 – I 42A; 7 – 2704; 8 – I 42D; 9 – 1512; 10 – 2702; 11 – I 32D, rys. I. Sukiennicka
 Fig. 13. Deszczno, site 11/13. Selection of the Lusatian culture pottery: 1 – 1484; 2–3 – II 19B; 4 – 861; 5 – 2771; 6 – I 42A; 7 – 2704; 8 – I 42D; 9 – 1512; 10 – 2702; 11 – I 32D, drawing I. Sukiennicka

Ryc. 14. Deszczno, stan. 11/13. Wybór obiektów KLŻ: 1, 5 – jama produkcyjna; 2–3, 6–7 – jama gospodarcza; 4 – palenisko, fot. B. Rogalski

Fig. 14. Deszczno, site 11/13. Selection of the Lusatian culture features: 1, 5 – production pits; 2–3, 6–7 – storage pits; 4 – hearth, photo B. Rogalski

**The settlement of the Lusatian culture in Deszczno,
Gorzów Wielkopolski district
Summary**

Materials presented in this article are the result of two seasons of excavations. At the outset, it is worth noting that the location of the settlement in Deszczno, in the so-called contact zone, makes it interesting from a sources aspect and from a 'Pomeranian perspective.' The site 11/13 in Deszczno belongs to the open settlement type. All features recorded there were below ground ones. Amongst them pits of unrecognized function (118) and postholes (70) dominate. Furthermore, 65 oval and circular pits, rectangular or trapezoidal in section were recorded, which hypothetically are the remains of cellars or proper storage pits. Hearths occurred in the settlement in question only rarely.

Despite excavating a large area of the settlement its spatial organization is not clear. Unfortunately, the poor state of the features' preservation does not allow for a more detailed interpretation of their functions. Remains of probable dwellings, which are one of basic elements in distinguishing hypothetical farms' boundaries, were recorded occasionally. It can be assumed that large, irregular features are only the sunken parts of larger overground buildings. Unfortunately, it was impossible to find any evident remains of this type of construction linked with dwellings. It is also difficult to perceive a division of space into separate zones, such as residential and agricultural or production and agricultural ones. Production and agricultural features were scattered within the entire excavated area.

Numerous and chronologically diverse materials discovered on the site indicate the long-term use of the place, at least from the late Bronze Age to the Middle Ages. The settlement in question, related to communities of the Lusatian culture, was present here as early as from period IV of the Bronze Age. This is indicated by infrequent but evident elements of the Uradz style of pottery decoration. Its small number on the site seems to match the general trend in the occurrence of this type of pottery in Greater Poland and the Lubusz Land region. According to M. Kaczmarek, it may indicate that the phenomenon of the Uradz style was of slightly shorter duration than was assumed and covered only a part of period IV of the Bronze Age. Perceptible settlement activity occurred on the site during the next stage dated to the turn of period V of the Bronze Age and Early Iron Age. This period also marks the beginning of phenomena associated with the development of settlement of the Górzycka group of the Lusatian culture encompassing areas on both sides of the lower Warta and Noteć River basins as well as the middle and lower Odra River. The increased activity of this group in the aforementioned zone is confirmed by discoveries of numerous sites.

mgr Dorota Kozłowska
Muzeum Narodowe w Szczecinie
Dział Archeologii
ul. Staromłyńska 27
70-561 Szczecin
d.kozłowska@muzeum.szczecin.pl